

MAKER UNKNOWN Transcripts

Original English text by **Vayu Naidu**

Translators:

Hindi	Vayu Naidu
Bengali	Shivya Majumdar
Punjabi	Rupinder Kaur
Tamil	Hari Rajaledchumy
Urdu	Sabrina Naz Nabi
Gujarati	Rohini Patel
Malayalam	Nabeela Paniyath

1. Sari fabric (T28A)

I am Sakta, a Sari from Orissa's east-facing sea, the Bay of Bengal. I ripple with life inspired by seasalt and sun. There is music in this weave with the click-clacking of the loom mixing purple, red, yellow, green and white threads. These translate as earth, moon, sun, fish and birds. The weavers' celebrate their world. It is a map of the shoreline where stories recorded the seasons of rain with waterbirds, or fruit and flowers of spring, but get lost in translation. One day, a buyer of Primavera Gallery came to display me in England. How often this happened - to be taken to be shown or to work in places unknown. The story woven in me is about a woman who wanted to tell the story about the sun. But people were too busy to listen. The woman was desperate and told it to a pregnant salt-seller, whose unborn baby heard the story about the promise of good fortune. At its birth, the baby sang the song about a fish that carried the ring of hope of sea-farers in its belly. She caught the fish and found the ring and sang in praise of all things around. How is contentment worn? And gratefulness? Or would someone have wanted to wear me in as many ways possible as I am approximately 4.5 yards long and up to 38 inches in width?

This unknown maker has a name, a tradition, an art woven across generations, made into a craft. Timelessness cannot be colonised.

—

मैं सकता हूँ, उड़ीसा के पूर्व की ओर समुद्र, बंगाल की खाड़ी से एक साड़ी। मैं समुद्री नमक और सूरज से प्रेरित जीवन से सराबोर हूँ। बैंगनी, लाल, पीले, हरे और सफेद धागों को मिलाकर करघे की क्लिक-क्लैकिंग के साथ इस बुनाई में संगीत है। ये पृथ्वी, चंद्रमा, सूर्य, मछली और पक्षियों के रूप में अनुवादित होते हैं। बुनकर अपनी दुनिया मनाते हैं। यह तटरेखा का एक नक्शा है जहां कहानियों ने बारिश के मौसम को जलपक्षी, या वसंत के फल और फूलों के साथ दर्ज किया, लेकिन अनुवाद में खो गया। एक दिन प्रिमावेरा गैलरी का एक खरीदार मुझे इंग्लैंड में दिखाने आया। यह कितनी बार हुआ – दिखाने के लिए ले जाना या अज्ञात स्थानों पर काम करना। मुझमें बुनी गई कहानी एक महिला की है जो सूरज के बारे में कहानी बताना चाहती थी। लेकिन लोग सुनने में व्यस्त थे। महिला हताश थी और उसने इसे एक गर्भवती नमक बेचने वाली महिला को बताया, जिसके अजन्मे बच्चे ने सौभाग्य के वादे के बारे में कहानी सुनी। अपने जन्म के समय बच्चे ने एक मछली के बारे में गीत गाया, जिसके पेट में समुद्री यात्रियों की आशा की अंगूठी थी। उसने मछली पकड़ी और अंगूठी पाई और चारों ओर की सभी चीजों की प्रशंसा में गाया। संतोष

कैसे पहना जाता है? और कृतज्ञता? या कोई मुझे अधिक से अधिक तरह से पहनना चाहेगा क्योंकि यह लगभग ४.५ गज लंबा और ३८ इंच तक चौड़ा है?

इस अज्ञात निर्माता का एक नाम है, एक परंपरा है, एक कला है जो पीढ़ियों से बुनी गई है, जिसे शिल्प में बनाया गया है। कालातीत को उपनिवेश नहीं बनाया जा सकता है।

—

आमि सांज्ञा, ओड़िशार पूर्वमुखी बङ्गापसागरेर एकटि शाड़ि। आमार जीबनेर लहर अनुप्राणित हय सागरेर लवण आर सूर्येर फले। बेणुनि, लाल, हलुद, सबुज एवं सादा सुतोेर मिश्रणे, ताँतेर सुरेर साथे एई बुनार सञ्जीत हय। एईगुलो पृथिवी, चाँद, सूर्य, माछ एवं पाथिते अनुवाद हय। ताँतिरा जगतके उदयापन करे। वर्षा ऋतुर पाथि एवं बसन्तेर फुल आर फलेर गल्ल, समुद्र तटेर एई मानचित्र लेख्य हत, किन्तु एई अनुवादे सेटा हारानो। एकदिन प्राईमबेरा ग्यालारिेर एक क्रेता, आमाके ईंगल्यान्डे प्रदर्शनेर जन्य निये गेल। कतबार एटा हय कि आमाय देखाबार वा काजेर जन्य, अजाना जायगय निये याओया हय। आमार बुनाई एर गल्ल, एक महिला सूर्येर गल्लेर माध्यमे बलते चाय। किन्तु सबाई ब्यस्त। एई महिला ब्यथित हये, आमार गल्ल एक लवण विक्रेता गर्भवती महिलाके शोनालो, यार अनागत सन्तान सौभाग्येर प्रतिश्रुतिर गल्लटा शनले। जन्मते शिशुटा एकटा माछेर गान गाईलो, यार पेटे नाविकदेर आशार आंटी छिल। शिशुर मा माछ धरे आंटीटा पेल एवं सबकिछुर प्रशंसार गान गाईलो। किभावे सन्तुष्टि परिधान करा हय? आर कृतज्ञता? अथवा केउ आमाके नाना प्रकारे परिते चाहिबे, केन कि आमि ४.५ गज लम्बा एवं ३८ इंच चौड़ा?

आमार अजाना प्रसन्नकारकेर एकटा नाम आछे, एकटि प्रथा, प्रजन्मेर जुड़े बना शिल्प, एकटि नैपुण्य तैरि करे। समयहीनता उपनिवेश करा याय ना।

—

ਮੈਂ ਸਕਤਾ ਹਾਂ, ਉੜੀਸਾ ਦੇ ਪੂਰਬ-ਮੁਖੀ ਸਮੁੰਦਰ, ਬੰਗਾਲ ਦੇ ਖਾੜੀ ਤੋਂ ਇੱਕ ਸਾੜੀ। ਮੈਂ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਲੂਣ ਅਤੇ ਸੂਰਜ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਲਹਿਰਾਉਂਦੀ ਹਾਂ। ਇਸ ਬੁਣਾਈ ਵਿੱਚ ਸੰਗੀਤ ਹੈ ਕਲਿੱਕ-ਕਲਿੱਕ ਖੱਡੀ ਦਾ ਮਿਲਾਉਣਾ ਹੈ ਜਾਮਨੀ, ਲਾਲ, ਪੀਲੇ, ਹਰੇ ਅਤੇ ਚਿੱਟੇ ਧਾਗੇ। ਇਹ ਧਰਤੀ, ਚੰਦਰਮਾ, ਸੂਰਜ, ਮੱਛੀ ਅਤੇ ਪੰਛੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੁਲਾਹੇ ਆਪਣੀ ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਜਸ਼ਨ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਮੁੰਦਰ ਕਿਨਾਰੇ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪਾਣੀ ਦੇ ਪੰਛੀਆਂ, ਜਾਂ ਬਸੰਤ ਦੇ ਫਲਾਂ ਅਤੇ ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਮੀਂਹ ਦੇ ਮੌਸਮ ਨੂੰ ਦਰਜ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਅਨੁਵਾਦ ਵਿੱਚ ਗੁੰਮ ਹੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਪ੍ਰਾਈਮਵੇਰਾ ਗੈਲਰੀ ਦਾ ਇੱਕ ਖਰੀਦਦਾਰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਮੈਨੂੰ ਦਿਖਾਉਣ ਲਈ ਆਇਆ। ਇਹ ਕਿੰਨੀ ਵਾਰ ਵਾਪਰਿਆ - ਦਿਖਾਉਣ ਲਈ ਜਾਂ ਅਣਜਾਣ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾਣਾ। ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਬੁਣੀ ਕਹਾਣੀ ਇੱਕ ਅੰਰਤ ਬਾਰੇ ਹੈ ਜੋ ਸੂਰਜ ਬਾਰੇ ਕਹਾਣੀ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਲੋਕ ਸੁਣਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਰੁੱਝੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਅੰਰਤ ਬੇਚੈਨ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਇੱਕ ਗਰਭਵਤੀ

ਲੂਣ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਜਿਸ ਦੇ ਅਣਜੰਮੇ ਬੱਚੇ ਨੇ ਚੰਗੀ ਕਿਸਮਤ ਦੇ ਵਾਅਦੇ ਬਾਰੇ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣੀ। ਇਸ ਦੇ ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਬੱਚੇ ਨੇ ਇੱਕ ਮੱਛੀ ਬਾਰੇ ਗੀਤ ਗਾਇਆ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਢਿੱਡ ਵਿੱਚ ਸਮੁੰਦਰੀ ਯਾਤਰੀਆਂ ਦੀ ਉਮੀਦ ਦੀ ਮੁੰਦਰੀ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਮੱਛੀ ਫੜੀ ਅਤੇ ਅੰਗੂਠੀ ਲੱਭੀ ਅਤੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਉਸਤਤ ਵਿੱਚ ਗਾਇਆ। ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਕਿਵੇਂ ਪਹਿਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ? ਅਤੇ ਸੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰੀ? ਜਾਂ ਕੀ ਕੋਈ ਮੈਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਪਹਿਨਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਲਗਭਗ ੪.੫ ਗਜ਼ ਲੰਬਾ ਅਤੇ ੩੮ ਇੰਚ ਚੌੜਾਈ ਤੱਕ ਹੈ?

ਇਹ ਅਣਜਾਣ ਨਿਰਮਾਤਾ ਦਾ ਇੱਕ ਨਾਮ, ਰਿਤੀ, ਇੱਕ ਕਲਾ ਜੋ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਤੋਂ ਬੁਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਹੁਨਰ'ਚ। ਸਮੇਂ ਰਹਿਤਤਾ ਨੂੰ ਬਸਤੀਕਰਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

—

ਨਾਨ ਸਕੱਤਾ, ਓਰੀਸ਼ਾਵਿਨ ਕੀਮੁਕੁ ਨੋਕਾਕੀਯ ਵਾਕੰਗਾਗਕ ਕਦਲਿਨ ਵਿਰੀਕੁਦਾਵੈਸ਼ ਸੇਰੰਨੁਤ ਪੁਦਵੈ. ਕਦਲੁ ਊਪੁ ਮਹੁਰੁਮੁ ਸੁਰੀਯਨਾਲੁ ਨਾਰੰਕਕਪੁਪੁਦੁ ਵਾਮੁਵੁ ਏਨੰਨਿਲੁ ਅਲੈਵੁਕੁਰੁਕੁ. ਊਤਾ, ਸੀਵਪੁਪੁ, ਮਚੁਸਗੁ, ਪਸੁਸੈ ਮਹੁਰੁਮੁ ਵੇਗੁੰਗੈ ਇਮੈਕੁਗੁ ਊਪੁਪਾਵੁਮੁ ਤਰੁਯਿਨੁ ਤਦਕੁ-ਤਦਕੁ ਇਸੈ ਇੰਨੁਤ ਨੇਸੁਵਿਲੁ ਊਗੁਗੁ. ਪੂਮੀ, ਸਨੁਤੀਰਨੁ, ਸੁਰੀਯਨੁ, ਮੰਨੁ ਮਹੁਰੁਮੁ ਪਰੁਵੈਕੁਗੁ ਏਨੁ ਇੰਨੁਤ ਵਰੁੰਨਾਕੁਗੁ ਮੋਮਾਮੁਪਿਪੈਯਰੁਕਿੰਨੁਰੁਨੁ. ਨੇਸੁਵਾਗਾਰੁਕੁਗੁ ਤਾਕੁਗੁ ਊਲਕੈਕੁ ਕੋਕਾਨੁੰਦਾਠੁਕਿਰੁਾਰੁਕੁਗੁ. ਇਤੁ ਕਦੁਰੁਕਰੁਯਿਨੁ ਵਰੈਪਦੁਮੁ; ਅਕੁਗੁ ਨੀਰੁਪੁਪਰੁਵੈਕੁਗੁ ਕੂਠੁਮੁ ਮਮੈਯਿਨੁ ਪਰੁਵਾਕੁਗੁ, ਵਸਨੁਤ ਕਾਲੁਤੁੰਨਿ ਪੂਕੁਕੁਗੁ, ਪਮੁਕੁਗੁਨੁਦੁਨੁ ਮੋਮਾਮੁਪਿਪੈਯਰੁਪੁਪਿਲੁ ਤੋਤਾਲੈਨੁਤੁ ਪੋਕੁਮੁ ਕੁਤੈਕੁਗੁ ਪੁਤੀਵੁ ਸੇਸੁਤਨੁ. ਓਰੁ ਨਾਗੁ, ਪੁਰੈਮਾਵੈਰਾ ਕਾਦੁਸੀਕੁਕੁਦੁਤੁਤੈਸੁ ਸੇਰੰਨੁਤ ਕਲੈਕੁ ਕੋਗੁਵਨੁਵਾਗਾਰੁ ਏਨੁੰਗੈ ਇਕੁੰਕੀਲਾਨੁਤੀਲੁ ਕਾਦੁਸੀਪੁਪੁਠੁਤੁਵੈਨੁ ਵਾਕੁੰਕੀ ਵਨੁਤਾਰੁ. ਕਾਦੁਪੁਪੁਠੁਵਤਰੁਕੁ ਅਲੁਲੁਤੁ ਤੇਰੀਯਾਤੁ ਇਦੁਕੁਗੁਲਿਲੁ ਵੈਵੈਲੈ ਸੇਸੁਵਤਰੁਕੁ ਅਮੈਠੁਤੁਸੁ ਸੇਲੁਲੁਪੁਪਦੁਲੁ. ਇਤੁ ਏਵੁਵਗੁਵੁ ਅਠੁਕੁਕੁਠੁ ਨਦੁਨੁਤੀਰੁਕੁਕੁਮੁ? ਏਨੁਕੁਕੁਗੁ ਪਿੰਨੁਪੁਪੁਦੁ ਕੁਤੈ ਸੁਰੀਯਨੈਪੁ ਪਹੁਰੁਯਿ ਕੁਤੈਯੈਸੁ ਸੋਲੁਲੁ ਵਿਰੁਮੁਪਿਯ ਓਰੁ ਪੇਨੁੰਨੈਪੁ ਪਹੁਰੁਯਿਤੁ. ਊਨਾਲੁ ਮਕੁਕੁਗੁ ਸੇਵਿਮੁਠੁਕੁਕੁਮੁ ਅਵਕਾਸੁਮਿੰਨੁਰੁ ਇਰੁਨੁਤਨਰੁ. ਕੁਤੈਸੋਲੁਲਿਪੁ ਪੇਨੁੰਨੁ ਵਿਰੁਕੁਤੀਯਦੈਨੁਤੁਵਗਾਕੁ, ਕਰੁਪੁਵਤੀਯਾਯਿਰੁਨੁਤੁ ਊਪੁ ਵਿਯਾਪਾਰੀਯਿਦੁਮੁ ਅਕੁਕੁਤੈਯੈਪੁ ਪਕੀਰੁਨੁਤੁਕੋਕਾਨੁੰਦਾਗੁ. ਵਯਿਹੁਰੁਲਿਰੁਨੁਤੁ ਕੁਮੁਨੁਤੈ ਨਲੁਲੁ ਅਤੀਰੁਸ਼ੁਦੁਤੁੰਨਿ ਵਾਕੁਕੁਰੁਠੁਤੀਯੈਪੁ ਪਹੁਰੁਯਿ ਕੁਤੈਯੈਕੁ ਊਨੁੰਨਿਪੁਪਾਕੁਕੁ ਕੇਦੁਦੁਤੁ. ਕੁਮੁਨੁਤੈ ਪਿਰੁਕੁਕੁਮੁ ਪੋਤੁ ਕਦੁਲੁ ਪਯਨੁੰਕੀਗੁਲਿਨੁ ਨਮੁਪਿਕੁਕੈ ਵਗੈਯਤੁਤੈ ਵਯਿਹੁਰੁਲਿਲੁ ਸੁਮਨੁਤ ਮੰਨੈਪੁ ਪਹੁਰੁਯਿ ਪਾਦਲੈਪੁ ਪਾਠੁਰੁਰੁ. ਮੰਨੈਪੁ ਪਿਠੁਤੁ ਮੋਮਾਤੀਰੁਤੁਤੈਕੁ ਕਨੁੰਨੁਪਿਠੁਤੁ ਸੁਹੁਰੁਯੁਗੁਗੁ ਅਨੈਨੁਤੁਤੈਯੁਮੁ ਪੁਕੁਮੁਨੁਤੁ ਪਾਠੁਨਾਗੁ ਅਵਗੁ. ਮਨੁਨੁਰੈਵੁ ਏਵੁਵਾਹੁ ਅਨੁੰਯਪੁਪੁਕੀਰੁਕੁ? ਨਨੁਰੁਯੁਨੁਰੁਵੈ ਅਨੁੰਵਤੁ ਏਪੁਪਠੁ? ਅਲੁਲੁਤੁ ਪੋਨਾਲੁ ਤੈਰਾਯਮਾਕੁ 4.5 ਕੇਕੁਯੁਮੁ ਨੀਗੁਮੁ 38 ਅਕੁਕੁਲੁ ਅਕੁਲੁਮੁ ਊਗੁਗੁ ਏਨੁੰਗੈ ਏਨੁਤੁ ਵਿਠੁਤੁੰਨਿਲੈਲੁਲਾਮੁ ਅਨੁੰਯਮੁਠੁਯੁਮੋ ਅਪੁਪਠੁਯੈਲੁਲਾਮੁ ਅਨੁੰਯ ਯਾਰਾਵੁਤੁ ਵਿਰੁਮੁਪਿਯਿਰੁਪੁਪਾਰੁਕੁਗੁ?

پہلے ہی اسے سب سے پہلے، سبز اور سفید دھاگوں کو ملاتے ہوئے لوم کی کلک-کلیکنگ کے ساتھ اس بنائی میں موسیقی ہے۔
 ہ زمین، چاند، سورج، مچھلی اور پرندے کے طور پر ترجمہ کرتے ہیں۔
 نکر اپنی دنیا مناتے ہیں۔
 یہ ساحل کا ایک نقشہ ہے جہاں کہانیوں میں بارش کے موسموں کو آبی پرندوں، یا موسم بہار کے پھلوں اور پھولوں کے ساتھ ریکارڈ کیا جاتا ہے، لیکن ترجمہ میں کھو جاتے ہیں۔
 میں سکتے ہوں، اڑیسہ کے مشرق کی طرف سمندر، خلیج بنگال کی ایک ساڑی
 جامنی، سرخ، پیلے، سبز اور سفید دھاگوں کو ملاتے ہوئے لوم کی کلک-کلیکنگ کے ساتھ اس بنائی میں موسیقی ہے۔
 ہ زمین، چاند، سورج، مچھلی اور پرندے کے طور پر ترجمہ کرتے ہیں۔
 نکر اپنی دنیا مناتے ہیں۔
 یہ ساحل کا ایک نقشہ ہے جہاں کہانیوں میں بارش کے موسموں کو آبی پرندوں، یا موسم بہار کے پھلوں اور پھولوں کے ساتھ ریکارڈ کیا جاتا ہے، لیکن ترجمہ میں کھو جاتے ہیں۔
 ایک دن پرائمویرا گیلری کا ایک خریدار انگلینڈ میں مجھے دکھانے آیا۔ یہ کتنی بار ہوا - دکھائے جانے یا نامعلوم جگہوں پر کام کرنے کے لیے لے جایا جائے۔
 مجھ میں بنی کہانی ایک ایسی عورت کی ہے جو سورج کے بارے میں کہانی سنانا چاہتی تھی۔ لیکن لوگ سننے میں مصروف تھے۔
 عورت نے مایوس ہو کر یہ بات ایک حاملہ نمک بیچنے والے کو بتائی جس کے پیدا ہونے والے بچے نے خوش قسمتی کے وعدے کی کہانی سنی۔
 اس کی پیدائش پر بچے نے ایک مچھلی کے بارے میں گانا گایا جس کے پیٹ میں سمندری مسافروں کی امید کی انگوٹھی تھی۔
 قناعت کیسے پہنی جاتی ہے؟ اور شکر گزاری؟ یا کیا کوئی مجھے زیادہ سے زیادہ طریقوں سے پہننا چاہتا ہے جتنا کہ یہ تقریباً چار پانچ گز لمبا اور چوڑائی اڑتیس انچ تک ہے؟
 اس نامعلوم ساز کا ایک نام ہے، ایک روایت ہے، ایک فن ہے جسے نسل در نسل بُنا جاتا ہے، جسے ایک دستکاری میں بنایا گیا ہے۔ بے وقتی کو نوآبادیات نہیں بنایا جا سکتا۔

എന്നാൽ തിരക്കുള്ള ആളുകൾക്കൊന്നും അത് കേൾക്കാൻ സമയമുണ്ടായില്ല. ഒടുവിൽ കഥ പറയാൻ അത്രയും താല്പര്യമുള്ള ആ സ്ത്രീ ഗർഭിണിയായ ഒരു ഉഷ്ണ വില്ലനക്കാരിയോട് കഥ പറഞ്ഞു, ഇനിയും പിറക്കാത്ത അവളുടെ കുഞ്ഞ് ഭാഗ്യവാഗ്ദാനത്തിന്റെ ആ കഥ കേട്ടു. പിന്നീട് പിറന്നു വീണ ആ കുഞ്ഞ്, സമുദ്ര സഞ്ചാരികളുടെ സ്വപ്നങ്ങളടങ്ങിയ മോതിരം വയറിൽ സൂക്ഷിച്ച ഒരു മീനിനെ കുറിച്ച് പാടാൻ തുടങ്ങി. ഒടുവിലവളാ മീനിനെ പിടിച്ച് മോതിരം കണ്ടെടുത്തു, എന്നിട്ട് ചുറ്റുമുള്ളതിനെയാക്കെയും വർണ്ണിച്ചു പാടാൻ തുടങ്ങി. സംത്യപ്തിയെ എങ്ങനെയാണ് അണിയാനാവുക? കൃതജ്ഞതയെ? അല്ലെങ്കിൽ രീ.രീ.രീ അടിനീളവും റവ ഇഞ്ച് വീതിയുമുള്ള എന്നെ സാധ്യമാകുന്ന പല രീതികളിൽ ഉടുത്തു നോക്കാൻ ആരെങ്കിലും ആഗ്രഹിച്ചിട്ടുണ്ടാവുമോ?

അറിയപ്പെടാത്ത ഈ കലാകാരന് ഒരു പേരുണ്ട്. പരമ്പരാഗതമായി, തലമുറകളായി നെയ്തെടുത്ത കലയാണ്, കൈത്തൊഴിലാണ്. കാലാതീയമായവയെ കോളനിവൽക്കരിക്കാൻ സാധ്യമല്ല.

2. Textile Elephant (T300F)

My name is Haathi, and I am also a *saathi* – friend and companion. When I was made there were a few Maharajas left. There were emperors who looked after me better than their wives and wrote poetry to me. Memorable as animal and now I am an object, *haathi*, a toymaker's joy. With a hand-embroidered mirror blanket and headdress in bright desert colours, Haathi bridges the idea of transport as it is a carrier, an animal worshipped as Ganesha to remove obstacles particularly in travel, with its vegetarianism to bring peace. Between 1951 and 1976, elephants for Makers' markets were ceremonial – at temples, or state occasions. To have a 'mobile' haathi, both as a toy and as a memory of decorative embroidery from Rajasthan or Kutch filled the shops. Elephants in the south carried logs of wood from forests for building and participated in temple rituals. Makers were unknown, but the gaze of the one who bought me was of India's grandeur. This changed.

In 1971 the film *Haathi mere Saathi* was the biggest Indian film box office hit with a south Indian director M.A. Thirumugam and Bombay star Rajesh Khanna telling the story of an orphan rescued by elephants. This haathi carries many associations of loyalty, livelihood and majesty. Do popular events influence makers and collectors?

—

मेरा नाम हाथी है, और मैं भी एक साथी हूँ - दोस्त और साथी। जब मैं बना था तो कुछ महाराजा बचे थे। ऐसे सम्राट थे जो अपनी पत्नियों से बेहतर मेरी देखभाल करते थे और मुझे कविता लिखते थे। जानवर के रूप में यादगार और अब मैं एक वस्तु हूँ, हाथी, एक खिलौना बनाने वाले के आनंद के रूप में। चमकीले रेगिस्तानी रंगों में एक हाथ से कढ़ाई वाले दर्पण कंबल और हेडड्रेस के साथ, हाथी परिवहन के विचार को पुल करता है क्योंकि यह एक वाहक है, एक जानवर जिसे गणेश के रूप में पूजा जाता है, विशेष रूप से यात्रा में बाधाओं को दूर करने के लिए, अपने शाकाहार के साथ शांति लाने के लिए। १९५१-१९७६ के बीच, मेकर्स बाजारों के लिए हाथी औपचारिक थे - मंदिरों या राज्य के अवसरों पर। खिलौने के रूप में और राजस्थान या कच्छ से सजावटी कढ़ाई की स्मृति के रूप में 'मोबाइल' हाथी रखने के लिए दुकानों को भर दिया। दक्षिण में हाथियों ने निर्माण के लिए जंगलों से लकड़ी के लट्टे ढोए और मंदिर के अनुष्ठानों में भाग लिया। मेकर्स अनजान थे, लेकिन मुझे खरीदने वाले की निगाह भारत की भव्यता पर थी। यह बदल गया।

१९७१में फिल्म हाथी मेरे साथी दक्षिण भारतीय निर्देशक एमए थिरुमुगम और बॉम्बे स्टार राजेश खन्ना के साथ हाथियों द्वारा बघाए गए एक अनाथ की कहानी के साथ बॉक्स ऑफिस पर सबसे बड़ी भारतीय फिल्म थी। यह हाथी वफादारी, आजीविका और ऐश्वर्य के कई संघों को वहन करता है। क्या लोकप्रिय कार्यक्रम निर्माताओं और संग्रहकर्ताओं को प्रभावित करते हैं?

—

आमार नाम हाति, आर आमि एकटा साथी - एकटा बस्कु आर सङ्गी। यখন आमाके तैरि करा हये, तखन कयेकजन राजारा राजतु करत। एमन राजारा छिलेन यारा निजेदेर स्त्रीदेर छेडे आमार देखाशेना करतेन एवंग आमार विषये कविता लिखतेन। प्राणी हिसेबे स्मरणीय छिलाम एवार आमि एकटा बस्तु - हाति - खेलना प्रसुतकारकेर आनन्द। हाते बोना आयनार कसुल एवंग मरुभूमि उज्ज्वल रणेर मुकुट नये, हाति अनेक धारणा सेतु करे। हाति एकटा परिवहनर रीति, भ्रमणे बाधा दूर करार जन्य गणेशेर हिसाबे पूजा करा एकटा प्राणी एवंग निजेर निरामिष भाव नये शांतिर एकटा प्रतीक। १९५१ - १९७६ एर मध्ये, मन्दिर एवंग राष्ट्रीय अनुष्ठानेर आयोजन करा प्रसुतकारक बाजारे, हातिके आनुष्ठानिक रूपे पाओया येत। एह बाजारगुलोते, एकटा अस्वाबर हाति खेलना हिसेबे एवंग राजस्थान वा गुजरातेर सूचिकर्मेर स्मृति हिसेबे अवश्यह पाओया येत। दक्षिण भारतेर हाति, बाडि निर्माणेर जन्य जङ्गलेर काठ तुलते एवंग मन्दिर रीतिर जन्य व्यवहार करा हते। प्रसुतकारकरा अजाना छिल, किन्तु ये आमाके किनेछिल ओर चोखे आमि भारत देशेर महिमा। एटा परिवर्तन हलो।

१९७१ एर चलच्चित्र, 'हाति मेरे साथी', भारतेर सबथेके बडु बस्त्र अफिस हिट हयेछिल। परिचालक एम ए थिरुमुगम एवंग बोम्बेर अभिनेता राजेश खान्ना एकटा हाति द्वारा उद्धार करा अनाथ शिशु र गल्प बलेछेन। एह हाति अनुगत, जीविका, एवंग महिमार अनेक समिति वहन करे। कि जनप्रिय घटना प्रसुतकारक एवंग संग्रहकरे प्रवाहित करे?

—

मेरा नाम हाथी है, अउ मेँ ईँक साथी वी हां - देसत उे साथी। जेँ मेँनुँ बघाईआ गिआ तां बूझ मगराने रगि गये सनाबूझ बघासग ईँन दे वी सी जे मेरी देबबाल आपनीआं पतनीआं नालेँ वद करे सी उे मेरे उँउे कविता लिखे सी। जानवर देरूप ईँक जादगार सी मेँ, उे हूँ मेँ ईँक वसतु हां, हाथी, धिडैँ बघाउँ वाले वी धुनी दे रूपाँघ वी कदाई वाले सीसे दे कंबल अउे चमकदार मारुषल देरंग'च सिर दा पहिरावा दे नाल, हाथी आवाजाई दे विचार नूँ पुल करदा है किउकि इह ईँक वाहक है, ईँक जानवर, धास उँर 'उे जातरा ईँक रुकावटां नूँ दूर करन लई गलेस वनेँ पुँजिआ जांदा है, साकाहारी हूँ करके सांती दा पूतीक है। १९५१-१९७६ दे विचार, निरमाता दे बघासग लई हाथी रसमी उँर उे - मंदरां, जां राज दे मँकि आं 'उे पेस कीउे जांदे सी। बघाउँटी (मेघाईल) हाथी रँधन लई, देवे धिडैँ दे रूपाँघ उे जादगार सजावटी कदाई राजसभान जां कँह जिषे दुकांनं भरिआ हन। दँधन ईँक हाथी

ਇਮਾਰਤਾਂ ਲਈ ਜੰਗਲਾਂ ਤੋਂ ਲੱਕੜ ਦੇ ਲੌਗ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਮੰਦਰ ਦੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਨਿਰਮਾਤਾ ਅਣਜਾਣ ਸਨ, ਪਰ ਜਿਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਖਰੀਦਿਆ ਉਸ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਤੇ ਸੀ। ਇਹ ਬਦਲ ਗਿਆ। ੧੯੭੧ ਵਿੱਚ ਫਿਲਮ ਹਾਥੀ ਮੇਰੇਸਾਥੀ ਨੂੰ ਮਿੱਲੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਭਾਰਤੀ ਸਫਲਤਾ ਦੱਖਣ ਭਾਰਤੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਐਮਏ ਤਿਰੁਮੁਗਮ ਅਤੇ ਬੰਬਈ ਸਟਾਰ ਰਾਜੇਸ਼ ਖੰਨਾ ਕਹਾਣੀ ਦੱਸ ਦੇ ਹਨ ਇੱਕ ਅਨਾਥ ਬਾਰੇ ਜੋ ਬਚਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਹਾਥੀਆਂ ਦੁਆਰਾ। ਇਹ ਹਾਥੀ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ, ਉਪਜੀਵਕਾ ਅਤੇ ਸ਼ਾਨ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੰਗਠਨਾਂ ਨੂੰ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਕਲੈਕਟਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ?

—

என் பெயர் ஹாத்தி, அத்தோடு கூடவே சாத்தி - நண்பன் மற்றும் தோழனும் ஆவேன். நான் சிருஷ்டிக்கப்பட்ட போது சில மகாராஜாக்கள் எஞ்சியிருந்தார்கள். என்னைத் தங்கள் மனைவிகளைவிடச் சிறப்பாகக் கவனித்து, எனக்குக் கவிதை எழுதும் பேரரசர்கள் இருந்தார்கள். மறக்கமுடியாத விலங்காக இருந்தேன் ஒரு காலத்தில். இப்போது ஒரு பொருளாக... ஹாதி, விளையாட்டு பொம்மை செய்பவரின் பெருமிதமாக இருக்கிறேன். கைகளால் எம்பிராய்டரி செய்யப்பட்ட கண்ணாடிப் போர்வை, பிரகாசமான பாலைவன வண்ணங்களாலான தலைக்கவசம்; போக்குவரத்து பற்றிய சிந்தனைக்குப் பாலமாக இருக்கிறது. இது ஒரு காவிச்செல்லும் பயண ஏதனம்; குறிப்பாகப் பயணத்தில் உள்ள தடைகள் நீங்க விநாயகராக வணங்கப்படும் விலங்கு; புலால் உண்ணாத அதன் தன்மை அமைதியைக் கொண்டுவருகிறது. 1951-1976 க்கு இடைப்பட்ட காலங்களில், கைவினைக் கலைஞர் சந்தைகளுக்கு யானைகளைக் கொண்டுவருவது சம்பிரதாயமாக இருந்தது. அரச நிகழ்வுகளிலும், கோவில்களிலும் கூட இதுவே வழக்கம். 'நகரக்கூடிய' ஒரு ஹாத்தியை, ஒரு பொம்மையாகவும், ராஜஸ்தான், கட்ச் பிரதேசங்களின் அலங்கார எம்பிராய்டரி பண்பாட்டின் நினைவாகவும் வைத்திருக்க வேண்டி கடைகள் நிரம்பியிருந்தன. தென்னிந்திய யானைகள் கோவில் கட்டும் பணிக்கென காடுகளில் இருந்து மரக் கட்டைகளை எடுத்துச் சென்றன; கோயில் சடங்குகளில் பங்கேற்றன. உருவாக்கியவர்கள் யாரெனத் தெரியது; ஆனால் என்னை வாங்கியவரின் பார்வை இந்தியாவின் மகத்துவத்தைப் பற்றியதாய் இருந்திருக்கிறது. இது மாறுதலுக்கு உள்ளாகியிருக்கிறது.

யானைகளால் மீட்கப்பட்ட அனாதையின் கதையைச் சொல்லி மிகப்பெரிய இந்திய பாக்ஸ் ஆபிஸ் வெற்றி கண்ட 1971 ஆம் ஆண்டு திரைப்படம் ஹாதி மேரே சாத்தி, தென்னிந்திய இயக்குனரான எம்.ஏ.திருமுகம் இயக்கத்தில், பம்பாய் நட்சத்திரம் ராஜேஷ் கன்னா நடிப்பில் வெளிவந்தது. இந்த ஹாதி விசுவாசம், வாழ்வாதாரம்

மற்றும் கம்பீரத்தின் பல இணைவுகளைக் காவிச்செல்கிறது. பிரபலமான நிகழ்வுகள்
படைப்பாளர்கள், சேகரிப்பாளர்களில் செல்வாக்குச் செலுத்துமா?

-

میرا نام ہاتھی ہے، اور میں ایک ساتھی بھی ہوں - دوست اور ساتھی۔
جب میں بنایا گیا تو چند مہاراجے رہ گئے تھے۔
ایسے شہنشاہ تھے جو اپنی بیویوں سے بہتر میری دیکھ بھال کرتے تھے اور مجھ سے شاعری
کرتے تھے۔

جانوروں کی طرح یادگار اور اب میں ایک شے ہوں، ہاتھی، کھلونا بنانے والے کی خوشی کے
طور پر۔

ہاتھی کڑھائی والے آئینے کے کمرے اور روشن صحرائی رنگوں میں بیڈ ڈریس کے ساتھ، ہاتھی نقل
و حمل کے خیال کو پورا کرتا ہے کیونکہ یہ ایک کیریئر ہے، ایک جانور ہے جسے گنیش کے
طور پر پوجا جاتا ہے خاص طور پر سفر میں رکاوٹوں کو دور کرنے کے لیے، امن لانے کے لیے
سبزی خوری کے ساتھ

کے درمیان، سازوں کے بازاروں کے لیے ہاتھی رسمی تھے - مندروں یا ریاستی مواقع پر۔
۱۹۵۱-۱۹۷۶

ایک 'موبائل' ہاتھی رکھنے کے لیے، ایک کھلونے کے طور پر اور راجستھان یا کچ کی آرٹھی
کڑھائی کی یاد کے طور پر دکانیں بھر گئیں۔

جنوب میں ہاتھی عمارت کے لیے جنگلوں سے لکڑی کی لکڑی لے کر جاتے تھے اور مندر کی
رسومات میں حصہ لیتے تھے۔

بنانے والے نامعلوم تھے، لیکن جس نے مجھے خریدا اس کی نگاہ ہندوستان کی شان تھی۔
یہ بدل گیا۔

۱۹۷۱ کی فلم ہاتھی میرے ساتھی سب سے بڑی ہندوستانی فلم باکس آفس پر ہٹ تھی جس میں
جنوبی ہند کے ہدایت کار ایم اے تھرو موگم اور بمبئی کے اسٹار راجیش کھنہ نے ہاتھیوں سے
بچائے گئے ایک یتیم کی کہانی بیان کی تھی۔

یہ ہاتھی وفاداری، معاش اور شان و شوکت کی بہت سی انجمنیں رکھتی ہے۔
کیا مقبول واقعات سازوں اور جمع کرنے والوں کو متاثر کرتے ہیں؟

-

मारुं नाम छे हाथी, हुं अक साथी पड़ा हुं. मित्र अने सोभती पड़ा हुं. मने ज्यारे अनाच्यो त्यारे
तो गण्या-गांठ्या ज महाराजाओ रखा हता. केटलाक सम्राटो तो अेवा हता के जेओ पोतानी
पत्नीथी पड़ा वधारे सारी मारी सार-संभाण नेता अने मारे माटे कविता लभता. प्राणी तरीके हुं
संस्मरणीय, पड़ा आजे तो अेक वस्तु मात्र हुं. रमकडां अनाववावाणानो आनंद! हाथे भरेलो

ആനകൾ കാട്ടിൽ നിന്നും തടികൾ ചുമക്കുകയും, അമ്പലത്തിലെ ചടങ്ങുകൾക്ക് പങ്കെടുക്കുകയും ചെയ്തു. എന്റെ നിർമ്മാതാവ് ആരാണെന്നറിയില്ല, പക്ഷെ എന്തെങ്കിലും നേടിയെടുത്തവരുടെ നോട്ടം ഇന്ത്യയുടെ പ്രൗഢിയിലേക്കായിരുന്നു. ഇത് ഒരു മാറ്റം കൊണ്ട് വന്നു.

ഒരു അനാഥ ബാലനെ ആനകൾ രക്ഷപ്പെടുത്തിയ കഥ പറയുന്ന 'ഹാത്തി മേരെ സാത്തി' ആയിരുന്നു ൧൯൭൧ ലെ ഏറ്റവും വലിയ ഇന്ത്യൻ ബോക്സ് ഓഫീസ് ഹിറ്റ് സിനിമ. ദക്ഷിണേന്ത്യൻ സംവിധായകൻ എം.എ. തിരുമുഖത്തിന്റെ സിനിമയിൽ ബോബയിലെ അഭിനയതാരമായ രാജേഷ് വന്നയുമുണ്ടായിരുന്നു. ജനകീയമായ സംഭവങ്ങൾ വില്പനക്കാരെയും, വാങ്ങുന്നവരെയും സ്വാധീനിക്കുമോ?

3. Sari fabric (T63A)

As Bandhini mull mull, I have many uses. Mostly, to be a cool veil protecting from the midday sun. The maker who made me creates bandhini by tying many beads with thread, creating patterns of elephants and paisleys, and then dyes me vermillion or chilli pepper red. In the desert, colour is what makes you feel cool. While I'm listed as a sari, I am also worn as a *safa* - a turban. The designs celebrate a new visit, an engagement, a wedding.

While bandhini is common to Gujarat and Rajasthan, both with their fair share of heat and deserts, the craft reveals a design imagining lush gardens and animals. Retailled by Primavera Gallery, I am a display of traditional craft and contemporary interest in dots as design.

Although vermillion or chilli red suggest heat, the colour plays on the idea of being bright and cool and takes away the barrenness of miles of sand. Birbal, Emperor Akbar's minister, recommended cotton as the most beautiful and useful flower that would make the empire rich through the trade of mull mull across the world. I breathe with the circulation of air and am particularly useful as a head covering. History has not changed my uses, but the gaze has shifted.

—

बंधिनी के विचार के रूप में, मेरे कई उपयोग हैं। अधिकतर, दोपहर के सूरज से रक्षा करने वाला एक ठंडा घूंघट होना। जिस निर्माता ने मुझे बनाया है, वह हाथियों, और पैस्ले के पैटर्न बनाने वाले धागे के साथ कई मोतियों को बांधकर बंधिनी बनाता है और फिर मुझे सिंदूर या लाल मिर्च लाल रंग में रंगता है। रेगिस्तानी रंग में वही है जो आपको ठंडक का एहसास कराता है। जबकि मुझे एक साड़ी के रूप में सूचीबद्ध किया गया है, मुझे पगड़ी और साफा के रूप में पहना जाता है। डिजाइन एक नई यात्रा, एक सगाई, एक शादी का जश्न मनाते हैं।

जबकि गुजरात और राजस्थान में बंधिनी आम है, दोनों में गर्मी और रेगिस्तान का एक अच्छा हिस्सा है, शिल्प हरे-भरे बगीचों और जानवरों की कल्पना के एक डिजाइन का खुलासा करता है। प्रिमावेरा गैलरी द्वारा रिटेल किया गया यह पारंपरिक शिल्प और डिजाइन के रूप में डॉट्स में समकालीन रुचि का प्रदर्शन है।

सिंदूर यहां तक कि लाल मिर्च हालांकि गर्मी का संकेत देता है, उज्ज्वल और ठंडा होने के विचार पर खेलता है और मीलों की रेत की बंजरता को दूर करता है। बीरबल, बादशाह अकबर के मंत्री ने कपास को सबसे सुंदर और उपयोगी फूल के रूप में सुझाया, जो बुनिया भर में मल के अपने व्यापार में साम्राज्य को समृद्ध बना देगा। कपड़ा हवा के संचलन के साथ सांस लेता है और विशेष रूप से सिर को ढंकने के लिए उपयोगी होता है। इतिहास ने मेरे उपयोगों को नहीं बदला है, लेकिन निगाहें बदल गई हैं।

—

आमि एकटा बङ्गनी मलमल, यार अनेक ब्यवहार आछे। बेशिभाग फ्लेस्के सूर्य थेके छाया देवार जन्य आमि एकटा शीतल ओढ़ना। आमार प्रसुतकारक अनेक ओटिका बेँधे, हाति एवं पेन्सिर प्याटार्न बानिये, आमाके सिन्दूर वा सुम्फ लाल रंग दाये। मरुभूमि ते रंग लोकेदेर शीतल राखे। यदिओ आमाके शाड़ि र हिसेबे तालिकाडुक्त करा हय, आमाके एकटा पागडि वा साफार हिसेबेओ परा जाये। आमार डिजाइनओलि एकटा यात्रा, एकटा विवाहेर बागदान एवं एकटा विये उदयापन करे।

यदिओतो बाँधेनि ओजरुट एवं राजस्थानेर मरुभूमि ते प्रचलित हय, तबुओ एई नैपुण्यटि कल्लनार सबुज बागान एवं प्राणीदेर छवि प्रकाश करे। प्राईमबेरा ग्यालारि र द्वारा विक्रय हेतु एई शाड़ि, इतिहागत कारुशिप्ल एवं विन्दु रूपि रचना समसामयिक आग्रहेर एकटि उंकृष्ट प्रदर्शनी।

सिन्दूर वा सुम्फ लाल रंग जोदिय ताप निर्देश करे, ताओ उज्जल एवं शीतल हवार धारणार ओपर थेले, बालि र बङ्गयत्न दूर करे। सप्पाट आकबरेर मन्त्री, बीरबल बलेछिलेन कि तुल सबथेके सुन्दर एवं उपकारी फूल, जेति आमादेर साम्राज्यके जगते मलमल दिये समृद्ध बानाबे। एई कापडि हाओयार सफलनेर सजे निःश्वस नाये एवं विशेष करे माथा टाकार जन्य उपकारी हय। इतिहास आमार ब्यवहारसमूह परिवर्तन करेनि, किन्तु दृष्टि स्थानांतरित करेछे।

—

ਜੈਸੇ ਬੰਧਨੀ ਮੱਲ ਮੱਲ, ਮੇਰੇ ਅਨੇਕ ਉਪਯੋਗ ਹਨ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ, ਦੁਪਹਿ ਰ ਦੇ ਸੂਰਜ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਠੰਡਾ ਪਰਦਾ ਹੋਣਾ। ਜਿਸ ਨਿਰਮਾਤਾ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਧਾਗੇ ਨਾਲ ਕਈ ਮਣਕਿਆਂ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ, ਹਾਥੀਆਂ ਅਤੇ ਅੰਬੀ ਦੇ ਬੂਟੇ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਬਣਾ ਕੇ ਬੰਧਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਸਿੰਦੂਰ ਜਾਂ ਲਾਲ ਮਿਰਚ ਨਾਲ ਰੰਗਦਾ ਹੈ। ਮਾਰੂਥਲ ਵਿੱਚ, ਰੰਗ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਠੰਡਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਇੱਕ ਸਾੜ੍ਹੀ ਵਜੋਂ ਸੂਚੀਬੱਧ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਇੱਕ ਸਫਾ - ਇੱਕ ਖੱਗ ਵਜੋਂ ਵੀ ਪਹਿਨਿਆ ਜਾਂਦੀ ਹਾਂ। ਇਹ ਬਣਾਵਟ ਇੱਕ ਨਵੇਂ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜਸ਼ਨ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹੋਈ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਮੰਗਣੀ, ਵਿਆਹ'ਚ।

ਬੰਧਨੀ ਗੁਜਰਾਤ ਅਤੇ ਰਾਜਸਥਾਨ ਲਈ ਆਮ ਹੈ, ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਗਰਮੀ ਅਤੇ ਰੇਗਿਸਤਾਨਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਸਹੀ ਹਿੱਸੇ ਦੇ ਨਾਲ, ਸ਼ਿਲਪਕਾਰੀ ਹਰੇ ਭਰੇ ਬਗੀਚਿਆਂ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬਣਾਵਟ ਨੂੰ

ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਿਮਾਵੇਰਾ ਗੈਲਰੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਚੁਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਬਣਾਵਟ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬਿੰਦੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਵਾਇਤੀ ਸ਼ਿਲਪਕਾਰੀ ਅਤੇ ਤਤਕਾਲੀਨ ਰੁਚੀ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਹਾਂ।

ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਿੰਦੂਰ ਜਾਂ ਲਾਲ ਮਿਰਚ ਗਰਮੀ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਰੰਗ ਚਮਕਦਾਰ ਅਤੇ ਠੰਡਾ ਹੋਣ ਦੇ ਵਿਚਾਰ 'ਤੇ ਖੇਡਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰੇਤ ਦੇ ਮੀਲਾਂ ਦੀ ਬੰਜਰਤਾ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਕਬਰ ਦੇ ਮੰਤਰੀ ਬੀਰਬਲ ਨੇ ਕਪਾਹ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਲਾਭਦਾਇਕ ਫੁੱਲ ਵਜੋਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਵਿੱਚ ਮੱਲ ਦੇ ਵਪਾਰ ਦੁਆਰਾ ਸਲਤਨਤ ਨੂੰ ਅਮੀਰ ਬਣਾਵੇਗੀ। ਮੈਂ ਹਵਾ ਦੇ ਗੇੜ ਨਾਲ ਸਾਹ ਲੈਂਦੀ ਹਾਂ ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਿਰ ਢੱਕਣ ਲਈ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹਾਂ। ਇਤਿਹਾਸ ਨੇ ਮੇਰੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਬਦਲੀ, ਪਰ ਨਜ਼ਰ ਬਦਲ ਗਈ ਹੈ।

—

ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਮੁਲਾਂ ਮੁਲਾਂਲਾਕ, ਏਨਕੁਕੁਪ ਪਲ ਪਯਨਕਨਾਂ ਊਣਨੁ. ਮਤੀਯ ਵੇਯੀਲੀਲ ਇਰੁਨੁਤੁ ਪਾਠੁਕਾਕੁਕੁਮ ਕੁਲੀਰੁਸੁਚੀਯਾਨ ਮੁਕੁਕਾਦਾਕੁਪੁ ਪੇਰੁਮੁਪਾਲੁਮੁ ਇਰੁਨੁਤੀਰੁਕੁਕੀਰੇਨੁ. ਏਨੁਨੇਨ ਊਰੁਵਾਕੁਕੀਯ ਤਯਾਰੀਪੁਪਾਲਰੁ ਪਲ ਮਣੀਕੁਗੇਨ ਨੁਾਲਾਲੁ ਕੁਦੁਦੀ, ਯਾਨੇਨਕਨਾਂ ਮਨੁਰੁਮੁ ਪੈਪੁਲੀ ਵਣੁਣੁਣੁ ਇਤਮੁ ਵਦੁਵਾਕੁਕੁਗੇਨ ਊਰੁਵਾਕੁਕੀਨਾਰੁ. ਪੀਨੁਨਰੁ ਏਨਕੁਕੁ ਵੇਰੁਮੀਲੀਯਨੁ ਮੀਗਕਾਯੁਸੁ ਸੇਸੁਰੁਸੀਵਪੁ ਨੀਰੁਠੁਠੀਲੁ ਸਾਯਮੁਦੁਦੀਯੀਰੁਕੁਕੀਰਾਰੁ. ਪਾਲੇਵਨਠੁਠੀਲੁ, ਵਣੁਣੁਣੁਮੁ ਊਕੁਕੁਗੇਨ ਕੁਲੀਰੁਸੁਚੀਯਾਕ ਊਣਰੁ ਵੈਕੁਕੀਰੁਠੁ. ਨਾਨੁ ਊਰੁ ਪੁਦਵੈਯਾਕ ਪੁਦੁਦੀਯਲੀਦੁਪੁਦੁਦੀਰੁਨੁਠੁਠੁਲੁਮੁ, ਨਾਨੁ ਊਰੁ ਸੁਪਾਵਾਕੁਵੁਮੁ - ਅਠੁਵਾਠੁ ਊਰੁ ਤਲੇਪੁਪਾਕੇਯਾਕੁਵੁਮੁ - ਅਣੁਯੀਪੁਪੁਦੁਦੀਰੁਕੁਕੀਰੇਨੁ . ਪੁਠੀਯ ਵਰੁਕੇਕੇਯੇ, ਨੀਸੁਸਯਠਾਰੁਠੁਠੁਠੁਠੁਠੁ, ਠੀਰੁਮਣੁਠੁਠੁਠੁ ਕੋਕਾਣੁਦਾਠੁਮੁ ਵਦੁਵਮੈਪੁਪੁਕਨਾਂ ਇਵੈ.

ਕਣੀਸਮਾਨ ਵੇਪੁਪੁਠੁਠੁਠੁਠੁਠੁ ਪਾਲੇਵਨਕੁਕੁਗੇਨੁਠੁਠੁ ਤਮੁਮੁਗੁ ਪਕੀਰੁਨੁਠੁਕੋਗਾਨੁਠੁਮੁ ਕੁਯਰਾਠੁ ਮਨੁਰੁਮੁ ਰਾਯੁਸੁਠਾਨੁ ਪੀਰਠੇਸੁਕੁਕੁਗੁਕੁਕੁ ਪੁਨੁਠੀਨੀ ਪੋਪਾਠੁਵਾਨਠੁ ਏਨੁਰੁਠੁਲੁਮੁ, ਇਨੁਠੁਕੁ ਕੈਕੁਵੀਨੇਨ ਪਸੁਮੈਯਾਨ ਠੇਠਾਦੁਦੁਕੁਕੁਗੇਨੁਠੁਠੁ ਵੀਲਕੁਕੁਗੇਨੁਠੁਠੁ ਕਰੁਪਨੇਨ ਸੇਠੁਠੁਠੁ ਵਦੁਵਮੈਪੁਪੈ ਵੇਲੀਪੁਪੁਠੁਠੁਠੁਕੀਰੁਠੁ. Primavera Gallery ਮੁਲਮੁ ਵੀਰੁਪਨੇਨ ਸੇਠੁਠੁਠੁਪੁਦੁਦੁ ਨਾਨੁ ਪਾਰੁਮੁਪਰੀਯ ਕੈਕੁਵੀਨੇਨ ਮਨੁਰੁਮੁ ਪੁਗੁਨੀਕਨਾਂ ਮੀਠਾਨ ਸਮਕਾਲ ਊਰੁਵਠੁਠੁ ਵਦੁਵਮੈਪੁਪਾਕੁ ਵੇਲੀਕੁਕਾਦੁਠੁਮੁ ਕਾਦੁਸੀਪੁਪੋਪਾਰੁਗੁ.

ਵੇਰੁਮੀਲੀਯਨੁ ਅਲੁਲਠੁ ਮੀਗਕਾਯੁ ਸੇਸੁਰੁਸੀਵਪੁ ਵਰੁਣੁਮੁ ਵੇਪੁਪੁਠੁਠੁਠੁ ਕੁਰੀਠੁਠੁ ਨੀਨੁਰੁਠੁਲੁਮੁ, ਅਠੇ ਨੀਰੁਮੁ ਪੀਰਕਾਸੁਮਾਕੁਵੁਮੁ ਕੁਲੀਰੁਸੁਚੀਯਾਕੁਵੁਮੁ ਇਰੁਕੁਕੁਮੁਕੁਕੀਰੁ ਠਨੁਮੈਯੁਦੁਨੁ ਵੀਨੇਯਾਠੁਕੀਰੁਠੁ. ਅਠੁਠੇਠਾਠੁ ਕੁਦੁਵੈ, ਮੈਮਲੁ ਕਣੁਕੁਕਾਕੁਪੁ ਪਰੁਨੁਠੀਰੁਕੁਕੁਮੁ ਪਾਲੇਵਨ ਮਣੁਲੀਨੁ ਠਰੀਸੁਠੁਠੁਨੁਮੈਯੇ ਨੀਕੁਕੁਕੁਵੁਮੁ ਅਨੁਠੁ ਨੀਰੁਮੁ ਵੀਨੇਪੁਰੀਕੀਰੁਠੁ. ਊਲਕੁਗਾਵੀਯ ਮੁਲੁ ਮੁਲੁ ਵਰੁਠੁਠੁਕੁਠੁਠੁਨੁ ਮੁਲਮੁ ਪੇਰੁਰਸੈ ਵਗੁਮਾਕੁਕੁਮੁ ਸੁਕੁਠੀਯੁਗੁਨਾਂ, ਮੀਕੁਨੁਠੁ ਅਮੁਕੁਮੁ ਪਯਨੁਮੁ ਊਰੁਕੁਕੁ ਪੋਪਾਰੁਨੁਠੀਯ ਮਲਰਾਕੁਪੁ ਪਰੁਠੁਠੀਯੇਪੁ ਪਰੀਨੁਠੁਰੈਠੁਠਾਰੁ ਪੇਰੁਰਸਰੁ ਅਕੁਪਰੀਨੁ ਮਨੁਠੀਰੀ ਪੀਰੁਪਾਲੁ. ਨਾਨੁ ਕਾਨੁਰੁਨੀਨੁ ਸੁਮੁਰੁਸੀਯੁਦੁਨੁ

சுவாசிக்கிறேன்; தலையை மூடிச் சுற்றிக்கொள்ள மிகவும் உபயோகப்படுவேன். வரலாறு என் பயன்பாடுகளை மாற்றவில்லை, ஆனால் நான் பார்க்கப்படும் விதம் மாறிவிட்டது.

—

جیسے بندھنی مل مل، میرے بہت سے استعمال ہیں۔
زیادہ تر، دوپہر کی دھوپ سے بچانے والا ٹھنڈا پردہ ہونا۔
بنانے والا جس نے مجھے بنایا ہے وہ دھاگے سے کئی موتیوں کو باندھ کر، ہاتھیوں اور پیسلی کے نمونے بنا کر بندھنی بناتا ہے، اور پھر مجھے سندور یا کالی مرچ سرخ رنگ دیتا ہے۔

صحرا میں، رنگ وہی ہے جو آپ کو ٹھنڈا محسوس کرتا ہے۔
جب کہ میں ایک ساڑھی کے طور پر درج ہوں، میں صفا کے طور پر بھی پہنا جاتا ہوں —
ایک پگڑی۔
کام ایک نئے دورے، منگنی، شادی کا جشن مناتا ہے۔
اگرچہ بندھنی گجرات اور راجستھان میں عام ہے، دونوں میں گرمی اور ریگستانوں میں ان کا مناسب حصہ ہے، یہ دستکاری سرسبز باغات اور جانوروں کا تصور کرنے والے ڈیزائن کو ظاہر کرتی ہے۔

پریمویرا گیلری کی طرف سے ریٹیلڈ، میں ڈیزائن کے طور پر نقطوں میں روایتی دستکاری اور عصری دلچسپی کا مظاہرہ ہوں۔
اگرچہ زعفران یا مرچ سرخ گرمی کا مشورہ دیتے ہیں، رنگ روشن اور ٹھنڈا ہونے کے خیال پر کھیلتا ہے اور میلوں کی ریت کی بنجر پن کو دور کرتا ہے۔
شہنشاہ اکبر کے وزیر بیربل نے روئی کو سب سے خوبصورت اور مفید پھول قرار دیا جو پوری دنیا میں مل مل کی تجارت کے ذریعے سلطنت کو امیر بنا دے گا۔
میں ہوا کی گردش کے ساتھ سانس لیتا ہوں اور خاص طور پر سر کو ڈھانپنے کے لیے مفید ہوں۔
تاریخ نے میرے استعمال کو تبدیل نہیں کیا، لیکن نظریں بدل گئی ہیں۔

—

મલમલની બાંધણી તરીકે હું જાતજાતના ઉપયોગમાં આવું છું — ખાસ કરીને બપોરના સૂર્યના તડકાથી બચાવનાર એક પડદા તરીકે. મને જેણે બનાવી છે એ કલાકાર મોતી-મણકાને દોરાથી બાંધે છે, એમાંથી હાથી અને પેઝલીના (કેરી જેવો આકાર) નમૂના બનાવે છે અને એને સિંદૂર અથવા લાલ મરચાંના રંગમાં રંગે છે. રણમાં ફક્ત રંગ જ તમને ઠંડક આપે છે. હું સાડી છું પણ મને સાફા તથા પાઘડી તરીકે પણ પહેરવામાં આવે છે. ડીઝાઈ-સ એ નવી મુલાકાત, વેવિશાળ કે લગ્નની ઉજવણી છે.

ബീർബൽ പറഞ്ഞു. എന്നിലൂടെ വായു എളുപ്പം കടന്നു പോകുന്നു , ഒരു തലപ്പാവായി എന്നെ സുഖമായി ഉപയോഗിക്കാം. ചരിത്രം എന്റെ ഉപയോഗങ്ങളിൽ മാറ്റം വരുത്തിയിട്ടില്ല, ഞാൻ കാണപ്പെടുന്ന രീതികളിൽ വ്യത്യാസങ്ങൾ ഉണ്ട്.

4. Tiger (W382C)

I am Kali the tigress. An ornament, I can be held in the hand. I am fierce and make man, woman and child's fear fly away with my red roaring mouth. I empower. My stripes are painted in black slashes on my lean yellow skin. I symbolise alarm, caution, dangers of distance. I sit with my wire-tail for all to see. I was made in eastern India - Bengal or Assam. I am a symbol of solitary power, roaming alone; fearless. Whoever holds me remembers the princess of the mountains Parvati. Each empire was haunted by my tiger ancestors. Rajahs, Sultans and Lords. Later - tiger hunts for trophies, skins and conquest. Can anyone conquer the spirit of the Tiger? What power makes my might? I can never be tamed. I was the symbol that reared its head against oppression and empire. Only the black goddess of Time is allowed to ride me, victoriously. I belong to myself. All those who unbelong, try to capture me.

Who dreamed of a tiger, made me from plaster. Made me from stories told and seen. Who brought me to remind them of the wild wilderness of India? For twenty five years after Independence India was still thought of as a country of wild beasts - Is this a memory of heritage or a talisman of boundaries crossed.

—

मैं काली बाघिन हूँ। एक आभूषण, मुझे हाथ से पकड़ा जा सकता है। मैं उग्र हूँ और अपने लाल गरजते मुंह से पुरुष, स्त्री, बच्चे का भय दूर कर देता हूँ। मैं सशक्त करता हूँ। मेरी धारियों को मेरी दुबली पीली त्वचा पर काले धब्बों में रंगा गया है। मैं अलार्म, सावधानी, दूरी के खतरों का प्रतीक हूँ। मैं सभी को देखने के लिए अपनी तार-पूंछ के साथ बैठता हूँ। मैं पूर्वी भारत - बंगाल या असम में बना था। मैं एकान्त शक्ति का प्रतीक हूँ, अकेला घूम रहा हूँ; निडर। जो मुझे धारण करता है वह पर्वतों की राजकुमारी पार्वती को याद करता है। प्रत्येक साम्राज्य मेरे बाघ पूर्वजों द्वारा प्रेतवाधित था। राजाओं, सुल्तानों और प्रभुओं। फिर बाघ ट्राफियां, खाल और विजय के लिए शिकार करता है - क्या कोई बाघ की आत्मा को जीत सकता है? कौन सी शक्ति मेरी ताकत बनाती है? मुझे कभी वश में नहीं किया जा सकता। मैं वह प्रतीक था जिसने दमन और साम्राज्य के खिलाफ अपना सिर उठाया। केवल समय की काली देवी को मेरी सवारी करने की अनुमति है, विजयी रूप से। मैं खुद का हूँ। जो लोग नहीं हैं, वे सभी मुझे पकड़ने की कोशिश करते हैं।

जिसने बाघ का सपना देखा, उसने मुझे प्लास्टर से बनाया। मुझे बताई और देखी कहानियों से बनाया। मुझे भारत के जंगली जंगल की याद दिलाने के लिए कौन लाया? आजादी के पच्चीस साल बाद भी भारत जंगली जानवरों के देश के रूप में जुड़ा था - क्या यह विरासत की स्मृति है या सीमाओं को पार करने का तावीज़ है?

—

आमार नाम काली, एकटा बाघिनी। एकटा अलंकार, आमाके हाते धरा याय। आमि तीषन उग्र, निजेर लाल गर्जन मुख दिये आमि पुरुष, महिला एवं बाछादेर भय दूर करे दिई। आमि क्षमतायन करि। आमार कालो पट्टिगुलो आमार पातला, हलुद चामड़ा उपर रङ्गा आछे। आमि आलार्म, सतर्कताः, एवं दूरद्वेष्ट विपदेर प्रतीक। आमि निजेर तारेर मतन लेज निये बसि। आमि पूर्व भारते तैरि ह्येछि - बेङ्गल वा आसामे। आमि निःसङ्ग शक्तिर प्रतीक, एका घुरे वेड़ाई - निर्भीक ह्ये। येई आमाके धरे ओ पाहाड़ेर राजकुमारी पार्वतीके मने करे। प्रतिटि साम्राज्य आमार बाघेर पूर्वपुरुषदेर द्वारा भूतग्रस्त छिल। राजा, सुलतान एवं अधिपति। तारपर बाघेर शिकार शुरु हलो, बैजयन्ती, चामड़ा एवं विजयेर जन्य। किन्तु केउ कि बाघेदेर आत्मा धरते पारे? कोन शक्ति आमाय शक्तिशाली बानाय? आमाके कथनो दमन करते पारवे ना। आमि सेई प्रतीक ये निपीडन एवं साम्राज्य विरुद्धे माथा तुले दाड़ाई। शुधु कालेर कालो दिवि आमार उपर चढ़ते पारे। आमि शुधु निजेर अन्तर्गत। यारा सब विच्छिन्न, ओरा आमाके धरते चाय।

यारा बाघेर स्रग्ग देखेछिल तारा आमाके प्लास्टर दिये बानियेछे। आमाके कथित एवं देखार गन्ग दिये बानानो ह्येछे। आमाके कि भारतेर जङ्गलके मने करार जन्य एनेछिल? स्वाधीनतार 25 बछर परेओ भारते एकटा जंलि जानोयारेर देशेर मतन देखा हतो। एटा कि ऐतिह्यर शिष्यति अथवा सीमा अतिक्रम करार ताविज?

—

ਮੈਂ ਕਾਲੀ ਬਾਘ ਹਾਂ। ਇੱਕ ਗਹਿਣਾ, ਮੈਨੂੰ ਹੱਥ ਨਾਲ ਫੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਭਿਆਨਕ ਹਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਲਾਲ ਗਰਜਦੇ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਆਦਮੀ, ਔਰਤ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਦੇ ਡਰ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦੀ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਸ਼ਕਤੀ ਪਦ੍ਰਾਨ ਕਰਦੀ ਹਾਂ। ਮੇਰੀ ਪਤਲੀ ਪੀਲੀ ਚਮੜੀ 'ਤੇ ਮੇਰੀਆਂ ਧਾਰੀਆਂ ਕਾਲੇ ਰੰਗਣ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਾਵਧਾਨੀ, ਦੂਰੀ ਤੇ ਖਤਰਿਆਂ ਦਾ ਪੜ੍ਹੀਕ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਤਾਰ-ਪੂਛ ਨਾਲ ਬੈਠਦੀ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਪੂਰਬੀ ਭਾਰਤ - ਬੰਗਾਲ ਜਾਂ ਅਸਾਮ ਵਿੱਚ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਕਾਂਤ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਪੜ੍ਹੀਕ ਹਾਂ, ਇਕੱਲੀ ਘੁੰਮਦੀ ਹਾਂ; ਨਿਡਰ ਜੋ ਕੋਈ ਮੈਨੂੰ ਫੜਦਾ ਹੈ ਉਹ ਪਹਾੜਾਂ ਦੀ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਪਾਰਵਤੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਸਾਮਰਾਜ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਪੂਰਵਜਾਂ ਬਾਘ ਦੁਆਰਾ ਸਤਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਰਾਜੇ, ਸੁਲਤਾਨ ਅਤੇ ਸੁਆਮੀ। ਮੁੜ ਕੇ ਬਾਘ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਪੁਰਸਕਾਰ, ਖੱਲ ਤੇ ਜੀਤ ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਕੀ ਕੋਈ ਬਾਘ ਦੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਕਿਹੜੀ ਸ਼ਕਤੀ ਮੇਰੀ ਤਾਕਤ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ? ਮੈਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਕਾਬੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਮੈਂ ਉਹ ਪੜ੍ਹੀਕ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਜਲਮ ਅਤੇ ਸਾਮਰਾਜ ਵਿਰੁੱਧ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਉੱਚਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਸਿਰਫ ਸਮੇਂ ਦੀ ਕਾਲੀ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਹੀ ਜਿੱਤ ਨਾਲ, ਮੈਨੂੰ ਸਵਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ। ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਆਪਣੀ ਆਪ ਦਾ ਹਨ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਜੋ ਗੈਰ-ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ, ਮੈਨੂੰ ਫੜਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਜਿਸਨੇ ਬਾਘ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਲਿਆ, ਮੈਨੂੰ ਪਲਾਸਟਰ ਤੋਂ ਬਣਾਇਆ। ਮੈਨੂੰ ਦੱਸੀਆਂ ਅਤੇ ਵੇਖੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਤੋਂ ਬਣਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਜੰਗਲੀ ਉਜਾੜ ਦੀ ਯਾਦ ਦਿਵਾਉਣ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਕੌਣ ਲਿਆਇਆ? ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਪੱਚੀ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਜੰਗਲੀ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ - ਕੀ ਇਹ ਵਿਰਾਸਤ ਦੀ ਯਾਦ ਹੈ ਜਾਂ ਸਰਹੱਦਾਂ, ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਤਵੀਤ?

—

ਨਾਨ ਕਾਗੀ ਏਨ੍ਹਰ ਪੇਠਨ ਪੁਲੀ; ਕਰਾਙਕਲੀਲ ਏਨ੍ਹਤਮੁੜਕੀਰ ਓਰੁ ਓਪਰਠਨਮ. ਏਨੰਨੀਲ ਓਰੁ ਕਰੂਰਮ ਕੁੜਯੀਰੁਕਕੀਰੁ. ਓਠਨ, ਪੇਠਨ ਮਠ੍ਹਰੁਮ ਕੁਮੁਨ੍ਹਤੈਕਲੁ ਅਸ਼ਸਤ੍ਤੈ ਏਨ ਕਰ੍ਯੀਕੁਮੁ ਸੇਵਵਾਯੁ ਪਰਨ੍ਹੇਠੋੜਸ਼ ਸੇਯਕੀਰੁ. ਨਾਨ ਵਲੁਵੁੜੁਕੀਰੇਨ. ਏਨੁ ਮੇਲਿਨ੍ਹਤ ਮਰੁਸ਼ਠ ਠੋਲੀਲ ਕਰੁਪੁ ਨੀਰ ਵਰੀਕਲ ਵਰੈਯਪੁਪੁਠੁਠੁਠੁ. ਠੋਲੈਲੁ ਠੁਰ ਅਪਾਯਙਕਲੈ, ਏਸ਼ਸਰੀਕਕੈਯੈ, ਵੀਝੀਪੁਠਨਰ੍ਵੈ ਨਾਨ ਕੁਰੀਤੁ ਨੀਰ੍ਕੀਰੇਨ. ਏਲੁਲਾਰੁਮ ਪਾਰ੍ਕੁਮੁਪੜਯਾਕ ਨਾਨ ਏਨ ਕਮੁਪੀ ਵਾਲੁੜਨ ਅਮਰ੍ਨ੍ਹੀਰੁਕਕੀਰੇਨ. ਨਾਨ ਕੀਝਕੁ ਇਨ੍ਹੀਯਾਵੀਲ - ਵਙਕਾਠਮ ਅਲੁਲੁ ਅਲੁਲੁਮੀਲ ਏਰੁਵਾਕੁਪੁਪੁੜੇਨ. ਨਾਨ ਅਸ਼ਸਮੀਨ੍ਹੀਤੁ ਠਨੀਤੁਲੈਯੁ ਏਕੋਪੀਤੁ ਸਕੁਤੀਯੀਨ ਸੀਨਨਮ. ਯਾਰ ਏਨੰਨੈਕੁ ਕਰਮੇਨ੍ਹੁਕੀਰਾਰ੍ਕਲੋ, ਅਵਰ੍ਕਲੈਕੁ ਕੁਰੀਰੁਸੀ ਇਲਵਰਸੀਯਾਮੁ ਪਾਰ੍ਵਤੀਯੀਨ ਨੀਨੈਵ ਓਕਰ੍ਵੀਕਕੀਰੁ. ਓਵੁਵਾਰੁ ਸਾਮ੍ਰਾਯੁਮੁ ਏਨ ਪੁਲੀ ਮੁਠਾਠੈਯਰ੍ਕਲਾਲੁ ਪੀੜਕੁਪੁਪੁੜੁਠਾਨ. ਰਾਯਾਕੁਕਲ, ਸੁਲੁਠਾਨਕਲ ਮਠ੍ਹਰੁਮੁ ਪੀਰੁਪੁਕੁਕਲ. ਪੀਨਨਰ੍ - ਵੇਰ੍ਹੀਕੁਕੀਨੰਨਙਕਲ, ਪਠਨੀੜ ਠੋਲੁ ਮਠ੍ਹਰੁਮੁ ਯਯਵੀਰੁਤੁਕੁਕਾਕ ਪੁਲੀ ਵੇੜੁੜੈਯਾੜੁਪੁੜੁਕੀਰੁ. ਓਨਾਲੁ ਪੁਲੀਯੀਨ ਓਨੁਮਾਵੈ ਯਾਰਾਲੁ ਵੇਲੁਲੁ ਮੁੜਯੁਮਾ? ਏਨ੍ਹਤੁ ਸਕੁਤੀਯਾਲੁ ਏਨ ਵਲੀਮੈ ਓਕੀਵਨ੍ਹੀਰੁਕਕੀਰੁ? ਏਨੰਨੈ ਓਰੁਪੋਠੁਮੁ ਅੜਕੁਕੀਯਾਠ ਮੁੜਯਾਠੁ. ਅੜਕੁਕੁਮੁਰੈਕੁਕੁਮੁ ਸਾਮ੍ਰਾਯੁਤੁਕੁਕੁਮੁ ਏਤੀਰਾਕੁਤੁ ਠਲੈ ਠੁਕੁਕੀਯ ਸੀਨਨਮਾਕ ਨਾਨ ਇਰੁਨ੍ਹੇਨ. ਕਾਲੁਤੁਨਿਨ ਕਰੁਨ੍ਹੇਠੁਯੁ ਵੈ ਵੇਲੋ ਠਵਲੁ ਮੜੁਮੈ ਏਨੰਨੈ ਵੇਰ੍ਹੀਯੁੜਨੁ ਸਵਾਰੀ ਸੇਯਯੜੁਮੁ. ਨਾਨ ਏਨਕੁਕੁਸ਼ੁ ਸੋਨ੍ਹਤਮਾਯੀਰੁਕਕੀਰੇਨ. ਏਙਕੁਮੁ ਸੋਨ੍ਹਤਮੀਲੁਲਾਠਵਰ੍ਕਲ ਏਨੰਨੈਪੁ ਪੀੜਕੁਕੁ ਮੁਯਰ੍ਸੀਕਕੀਰਾਰ੍ਕਲ.

ਪੁਲੀਯੈਕੁ ਕਨਵੀਲੁ ਕਾਠਨਪੁਪੇਰ੍ਹਵਰ੍ ਏਵਰੋ, ਅਵਰ੍ ਏਨੰਨੈਪੁ ਪੀਠਾਲੁੜੀਲੀਰੁਨ੍ਹੁ ਏਰੁਵਾਕੁਕੀਨਾਰ੍. ਸੋਲੁਲੁਪੁੜੁ, ਕਾਠਨ ਨੇਰ੍ਨ੍ਹਤੁ ਕਠੈਕਲੀਲੀਰੁਨ੍ਹੁ ਏਨੰਨੈ ਏਨੰਨੈ ਅਵਰ੍ ਏਰੁਵਾਕੁਕੀਯੀਰੁਕਕੀਰਾਰ੍. ਇਨ੍ਹੀਯਾਵੀਨੁ ਕਾੜੁ ਵਨਾਨ੍ਹਰੁਠੈ ਨੀਨੈਵੁੜੁਮੁ ਪੜਯਾਕ ਏਨੰਨੈ ਅਝੈਤੁ ਵਨ੍ਹਵਰ੍ ਯਾਰ੍? ਸੁਠਨ੍ਹੀਰੁਮੁ ਅੜੈਨ੍ਹੁ ਇਰੁਪੁਠੈਨ੍ਹੁ ਵਰੁੜਙਕਲਾਕੀਯੁ ਇਨ੍ਹੀਯਾ ਕਾੜੁ ਮੀਰੁਕਙਕਲੀਨੁ ਨਾੜਾਕਵੈ ਕਰੁਠੁਪੁੜੁ - ਇਠੁ ਪਾਰੁਮੁਪਰੀਯੁਤੁਨਿਨੁ ਨੀਨੈਵਾ ਅਲੁਲੁ ਏਲੁਲੈਕਲ ਕੜਕੁਕੁਮੁ ਅਲੁਲੁ ਏਲੁਲੈਕਲੈਕੁ ਕੜਨ੍ਹਤੁ ਠਾਯੁਠੁਠਾ?

—

મિન કાલી શિરની હુન- અલક ઝીુર, મિન હાત્હે સુે પકઝા ઝા સકતા હુન-
મિન શ્દિદ હુન ઓર અપ્ને સરખ ઝરઝતુે હુનુે મને સુે મરુદ, ંુરત ઓર હુે કે હુફ કુ ડુર કર
ડિતા હુન- મિન હાહતિાર હનાતા હુન-

મિરી ડહલી પતલી પિલી ઝલુ પર મિરી ડહારિા ડિાહ સલિશુન મિન રનઝી હુનુી હુન-
હે ંારમ, અહતિાપ, ફાવલુે કે હુરત કી ંલમત હુન-
મિન અપની તાર પુનુે કે સાત્હે હિઝ્હેતા હુન તાકે સહ ડિક્હે સકિન-
મિન મશરુફી હંડુસતાન - હનઝાલ ડા આમ મિન હનાિા ઝીા ત્હે-
મિન તનહાી કી ડાફત કી ંલમત હુન, તનહા ઝુમતા હુન- હુે હુફ. ઝુ હુે મઝુે પકઝતા હુે હે હે
પેહાઝુ કી શહેઝાડી પરુતી કુ ડા ઝરતા હુે-

હર સલુનત કુ મિરુે શિર કે આઝુ અઝાડ નુે સતાિા ત્હે- હાડશાહ, સલુન ઓર રહ-
હુદ મિન - ઠાનિઝર ઠરાફિા, ક્હેલિન ઓર ફતહ કે લિુે શકાર કરતા હુે-
કિા કુનુી શિર કી રુહ કુ ફતહ કર સકતા હુે? કુન સી ડાફત મિરી ડાફત હનાતી હુે?
મઝુે કહુે હુે હાહુ નહુન કિા ઝા સકતા-

મિન હે ંલમત ત્હે ઝસ નુે ઝહર ઓર સલુનત કે હુલઅર સર અઠ્હેાિા-
સરુફ હુલત કી કાલી ડિુી કુ ફતહ કે સાત્હે મઝુે પર સુાર હુનુે કી અઝાઝત હુે- મિન અપને આપ સુે
તુલુ રકહેતા હુન- હે સહ ઝુ તુલુ નહુન રકહેતુે, મઝુે પકઝનુે કી કુશશ કરિન-
ઝસ નુે શિર કા હુઅ ડિક્હેા, મઝુે સફિડી સુે હનાિા- મઝુે સનાી ઓર ડિક્હેી ક્હેાનિુન સુે હનાિા-
અનહુન હંડુસતાન કે ઝનઝલી હિાહાનુન કી ડા ડલાને કે લિુે મઝુે કુન લાિા?
આઝી કે પુેિસ સաલ હુદ તક હંડુસતાન કુ અહ હુે ઝનઝલી ડરનુન કા મલક સમઝા ઝાતા ત્હે - કિા ડે
ુરઅત કી ડા હુે ડા સરહુનુ કુ ંુર કરને કા ડલસમ?

-

હુ હુે વાઘણ 'કાલિ'. હુે અેક આહુષણ હુે. જેને હાથમાં પકડી શકાય. હુે વિકરાળ હુે અને મારા
લાલ, ઝર્જના કરતા ચહેરાથી હુે પુરુષ, સ્ત્રી અને બાળકનો ભય ઢૂર કરી ઢઉ હુે. મારી પીળી
પાતળી ચામડી પર કાળા ચટાપટા રંગ્યા છે. હુે ચેતવણી, સાવધાની અને ઢૂરના ભયનું પ્રતીક હુે.
હુે મારી તાર જેવી પૂંહડી પર બેસું હુે જેથી મને બધાં જોઈ શકે. હુે બની હુે પૂર્વ ભારતમાં-બંગાળ
કે આસામમાં. હુે હુે અેકહથુ સત્તાનો સંકેત, હુે નિર્ભય, અેકલી ફરું હુે.

જે મને ઘારણ કરે છે તે પરવતોની રાજકુમારી પાર્વતીને યાઢ કરે છે. ઢરેક સમ્રાટ મારા પૂર્વજોની
હાજરીનો પ્રભાવ સતત અનુભવતો. રાજાઓ, સુલતાનો અને ઉમરાવો ઢ્રોફી અને મારી ચામડી
માટે તેમજ મારા પર વિજય મેળવવા મારો શિકાર કરતા. પણ વાઘના આત્માને કોઈ જીતી શક્યું
છે? મારી શક્તિનું મૂળ શું છે? મને કોઈ વશ કરી શકતું નથી. ઢમન અને સામ્રાજ્ય સામે પોતાનું
માથું ઊંચકનારનું હુે પ્રતીક હુે. ફક્ત સમયની વિજયવંતી કાલિ માતાને મારા પર સવાર થવાની
પરવાનગી છે. હુે જ મારો માલિક હુે. જેઓ પોતાના માલિક નથી તે બધા મને પકડવાનો પ્રયત્ન
કરે છે.

ജെറ്റി വാഘനും സപനും ജെയും ജെറ്റി മനേ പ്ലാസ്റ്റർമാന്തി ഹനാവ്യോ - സാംഗിലി അനേ ജെയിലി വാർത്ഥി
പരതി. അ ഹനാനേ ഭാരതനാ വന-വഗാടാ അനേ വേരന പ്രദേശനേ യാഠ കരാവവാ മാഠേ മനേ അഹി കോഢാ
ഖാവ്യം?

സ്വതന്ത്രതാനാ പരയിസ വർഷ പഠി പഢാ ഭാരത ജംഗലി ജനാവരോനാ ധേശ തരികേ ഔഗന്ധായ ളേ! അ
വാരസാനി സ്മൃതി ളേ കേ സീമാഔ പാര കരവാനും താവീജ ?

-

ഞാനൊരു പെൺ കടുവ, പേര് കാളി. ഒരു അലങ്കാര വസ്തുവായ എന്നെ
കൈവെള്ളയിൽ ഒതുങ്ങും. ഞാൻ അതിഭീകരിയാണ്. ആൺ-പെൺ, കുട്ടി എന്ന
വ്യതാസമില്ലാതെ എല്ലാവരെയും ഭയന്നോടിക്കാൻ എന്റെ ചുവന്ന നിറത്തിലുള്ള
വായാലുള്ള ഗർജ്ജനത്തിനു സാധിക്കും. ഞാൻ ശാക്തീകരിക്കുന്നു. എന്റെ മെലിഞ്ഞ
ദേഹത്തെ മഞ്ഞ നിറമാർന്ന തൊലിയിൽ കറുത്ത വരകളുണ്ട്. ഭയത്തെയും,
ജാഗ്രതയെയും, അപകടകരമായ സാമീപ്യത്തെയും ഞാൻ പ്രതിനിധീകരിക്കുന്നു.
എന്റെ നീളമുള്ള വാൽ എല്ലാവർക്കും കാണാൻ സാധിക്കും വിധമാണ്
ഇരിക്കാനുള്ളത്. കിഴക്കേന്ത്യയിലെ ബംഗാളിലോ ആസാമിലോ ആണ് എന്ന
നിർമ്മിച്ചിട്ടുള്ളത്. ഞാൻ ഏക ശക്തിയുടെ, തനിച്ചു അലയുന്നതിന്റെ,
നിർഭയത്വത്തിന്റെ പ്രതീകമാണ്. എന്നെ സ്വന്തമാക്കുന്ന ആരും പർവ്വതങ്ങളുടെ
രാജകുമാരിയായ പാർവതിയെ ഓർക്കും. എന്റെ പൂർവികർ ഇവിടുത്തെ ഓരോ
സാമ്രാജ്യ ശക്തികളുടെയും പേടി സ്വപ്നമായിരുന്നു. അതിൽ രാജാക്കന്മാരും,
സുൽത്താന്മാരും, പ്രഭുക്കന്മാരും ഉൾപ്പെടും. പിന്നീട് മത്സരങ്ങൾക്കും, കീഴടക്കലിനും,
തൊലിക്കും ഉപയോഗിച്ച് തുടങ്ങി. പക്ഷെ ഒരു കടുവയുടെ ആത്മാവിനെ
കീഴ്പ്പെടുത്തുക സാധ്യമാണോ? എന്റെ കരുത്തിന്റെ ഊർജ്ജമെന്താണ്?
യഥാർത്ഥത്തിൽ എന്നെ കീഴ്പ്പെടുത്തുക അസാധ്യമാണ്. അടിച്ചമർത്തലുകൾക്കും
സാമ്രാജ്യത്വത്തിനും എതിരെ തലയുയർത്തി നിൽക്കുന്ന പ്രതീകമാണ് ഞാൻ.
വിജയാഘോഷങ്ങളോടെ എന്നെ വാഹനമായി ഉപയോഗിക്കാൻ കറുത്ത ദേവതയായ
കാളിക്ക് മാത്രമേ കഴിയുകയുള്ളൂ. ഞാൻ എനിക്ക് തന്നെ അവകാശപ്പെട്ടതാണ്.
മറ്റുള്ളവരൊക്കെ കടന്ന് കയറ്റുകാരാണ്. അവർ എന്നെ പിടിച്ചുകെട്ടാൻ ശ്രമിക്കുന്നു.

കടുവയെ സ്വപ്നത്തിൽ കണ്ട ഒരാൾ കൽ ചുണ്ണാമ്പു കൊണ്ട് എന്നെ
നിർമ്മിച്ചെടുത്തു. കണ്ടതും കേട്ടതുമായ കഥകളിൽ നിന്നും എന്നെ രൂപപ്പെടുത്തി.
ഇന്ത്യയിലെ ഘോരവനങ്ങളെ കുറിച്ചവരെ ഓർമ്മപ്പെടുത്താൻ എന്നെ കൊണ്ട്
വന്നതാരാണ്? സ്വാതന്ത്ര്യത്തിന്റെ ൨൫ വർഷങ്ങൾക്ക് ശേഷവും ഇന്ത്യ ക്രൂദ്ധ വന്യ

ജീവികളുടെ രാജ്യമായിട്ടാണ് കരുതിപ്പോന്നത്, ഇത് ഒരു പൈതൃകത്തിന്റെ ഓർമ്മയാണോ അതോ അതിർത്തികൾ കടന്നെത്തിയ മാന്ത്രിക തകിടിന്റെയോ?

5. Print (W608A)

Ravana - I am everywhere, this watercolour barely captures me! They call me a demon dancing with 10 heads and 20 arms. Do you know who I really am? I am scary, but more importantly I am scared - of Light. I know what is strong, but something weak in my self wants to possess everything - so I become so many parts of my self and spread my self thin. I prey on the weak and watch the vulnerable. What I want most is Love. When they cast me in an epic told all over India in palaces, forests, villages, river banks, I was also cast away, across to islands of Indonesia and Thailand. Who else could play the fears of the human heart? I took on the strongest and most generous enemy. In that too I was the best. I took away his beautiful wife and kept her captive. Why? Hoping she would come to me. But she didn't. She had such power! Here I am scattering away the energies of Life, while she whose name was Sita held me in her sway. I was defeated by the endurance of Love between her and Rama.

The painter who painted me thought about Ravana who has everything, is also nothing. The painter showed me in Light, of Darkness.

—

रावण - मैं हर जगह हूँ, यह जल रंग मुश्किल से मुझे पकड़ लेता है! वे मुझे १० सिर और २० भुजाओं वाला नृत्य करने वाला दानव कहते हैं। क्या आप जानते हैं कि मैं वास्तव में कौन हूँ? मैं डरावना हूँ, लेकिन इससे भी महत्वपूर्ण बात यह है कि मैं डरता हूँ - प्रकाश से। मुझे पता है कि क्या मजबूत है, लेकिन मेरे भीतर कुछ कमजोर सब कुछ हासिल करना चाहता है - इसलिए मैं अपने आप के इतने हिस्से बन जाता हूँ और अपने आप को पतला फैला देता हूँ। मैं कमजोरों का शिकार करता हूँ और कमजोरों को देखता हूँ। मुझे जो सबसे ज्यादा चाहिए वह है प्यार। इसलिए जब उन्होंने मुझे पूरे भारत में महलों, जंगलों, गांवों, नदी के किनारों पर वर्णित एक महाकाव्य में डाला तो मुझे इंडोनेशिया और थाईलैंड के द्वीपों में भी ले जाया गया। मानव हृदय के भय को और कौन निभा सकता है? मैं कर सकता। मैंने सबसे मजबूत और सबसे उदार दुश्मन का मुकाबला किया। उसमें भी मैं बेस्ट था। मैं उसकी सुंदर पत्नी को ले गया और उसे बंदी बना लिया। क्यों? उम्मीद है कि वह मेरे पास आएगी। लेकिन उसने नहीं किया। उसके पास ऐसी शक्ति थी! यहाँ मैं जीवन की ऊर्जाओं को बिखेर रहा हूँ, जबकि वह जिसका नाम सीता थी, ने मुझे अपने वश में कर लिया। मैं उसके और राम के बीच प्रेम के धीरे-धीरे हार गया था।

जिस चित्रकार ने मुझे चित्रित किया, उसने रावण के बारे में सोचा, जिसके पास सब कुछ है, वह भी कुछ नहीं है। पेंटर ने मुझे अंधेरे की प्रकाश में दिखाया।

—

रावण - আমি সব জায়গায়, এই ছবিটা আমাকে সবে মাত্র ধরতে পারে। লোকেরা আমাকে ২০ হাত আর ১০ মাথাওয়ানা রান্ধস ডাকে। কিন্তু তুমি আমাকে কি আসলে জানো? আমি ভীতিকর, কিন্তু আমি আলো কে ভয় পাই। আমি জানি কি শক্তিশালী হয়, কিন্তু আমার মধ্যে একটা দুর্বল ভাব সবকিছু পেতে চায় - এইজন্য আমি নিজের অনেক ভাগ করে, নিজেকে ছড়িয়ে দি। আমি দুর্বলদের শিকার করি এবং ওদের দেখি। আমাকে সব থেকে বেশি ভালোবাসা চাই। এইজন্য যখন আমাকে ভারত দেশের মহল, জঙ্গল, গ্রাম এবং নদীর ধারে একটি মহাকাব্য এ বর্ণিত করা হলো, তখন আমাকে ইন্দোনেশিয়া এবং থাইল্যান্ডের দ্বীপপুঞ্জ অর্ধ নিয়ে যাওয়া হল। মানুষের হৃদয়ের ভয়ের সঙ্গে আর কে খেলতে পারে? শুধু আমি পারি। আমি সবথেকে শক্তিশালী এবং উদার শত্রুর সঙ্গে যুদ্ধ করেছিলাম। তাতেও আমি শ্রেষ্ঠ ছিলাম। আমি ওর সুন্দর বউ কে বন্দী করে নিয়েছিলাম। কেন? আশা ছিল কি সে আমার কাছে আসবে। কিন্তু ও এল না। তার মধ্যে এমন শক্তি ছিল! এখানে আমি জীবনের শক্তি ছড়াচ্ছি আর যার নাম সীতা ও আমাকে তার দোলে ধরে রেখেছিল। আমি সীতা এবং রামের ভালোবাসা, সহিষ্ণুতা দিয়ে পরাজিত হলাম।

যে শিল্পী আমাকে বানিয়েছিল সে ভেবেছিল কি রাবণের সবকিছু আর কিছুই নেই। শিল্পী টা আমাকে অন্ধকারের আলোয় দেখিয়েছে।

—

ਰਾਵਣ - ਮੈਂ ਹਰ ਥਾਂ ਹਾਂ, ਇਹ ਜਲ ਰੰਗ ਮੈਨੂੰ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਾਲ ਫੜਦਾ ਹੈ! ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਦਸ ਸਿਰਾਂ ਅਤੇ ਵੀਹ ਬਾਹਾਂ ਨਾਲ ਨੱਚਣ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਰਾਕਸ਼ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਮੈਂ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਕੌਣ ਹਾਂ? ਮੈਂ ਡਰਾਉਣਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਡਰਦਾ ਹਾਂ - ਰੋਸ਼ਨੀ ਤੋਂ। ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਤਾਕਤਵਰ ਹੈ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਕਮਜ਼ੋਰ ਚੀਜ਼ ਸਭ ਕੁਝ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ - ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹਿੱਸੇ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪਤਲਾ ਫੈਲਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਕਮਜ਼ੋਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ। ਜੇ ਮੈਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਹੈ ਪਿਆਰ। ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਮਹਿਲਾਂ, ਜੰਗਲਾਂ, ਪਿੰਡਾਂ, ਨਦੀਆਂ ਦੇ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਇੱਕ ਮਹਾਂਕਾਵਿ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਇੰਡੋਨੇਸ਼ੀਆ ਅਤੇ ਥਾਈਲੈਂਡ ਦੇ ਟਾਪੂਆਂ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਦਿਲ ਦੇ ਡਰ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੌਣ ਖੇਡ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਮੈਂ ਸਭ ਤੋਂ ਮਜ਼ਬੂਤ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਦਿਲ ਵਾਲੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮੈਂ ਸਰਵੋਤਮ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਸੋਹਣੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਖੋਹ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੰਦੀ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਕਿਉਂ? ਉਮੀਦ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਵੇਗੀ। ਪਰ ਉਹ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਉਸ ਕੋਲ ਅਜਿਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੀ! ਇੱਥੇ ਮੈਂ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਖਿਲਾਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਹ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਸੀਤਾ ਸੀ, ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਸ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ। ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਅਤੇ ਰਾਮ ਵਿਚਕਾਰ ਪਿਆਰ ਦੇ ਸਬਰ ਤੋਂ ਹਾਰ ਗਿਆ ਸੀ।

ਜਿਸ ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸਾਣ ਬਾਰੇ ਸੋਚਿਆ ਜਿਸ ਕੋਲ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੈ।
ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਚਾਨਣ, ਹਨੇਰੇ ਵਿੱਚ ਦਿਖਾਇਆ।

—

ਰਾਵਣਨ - ਨਾਨ ਈਕੁਮ ਇਰੁਕਕਿਰੇਨ! ਇਨ੍ਹ ਨੀਰ ਵਣਨਮ ਈਨਨੇ
ਓਰਾਵਕੁਕੁਤਾਨ ਸਿਤੀਰਿਪਿਲ ਕੈਕਪਠ੍ਰਿਯਿਰੁਕਕਿਰੁ! ਅਵਰਕ ਈਨਨੇ 10
ਤਲੈਕ ਠਠ੍ਰੁਮ 20 ਕੈਕਕਨੁਦਨ ਨੁਦਨਮਾਠੁਮ ਇਰਾਦੁਸਤਨ ਈਨ੍ਰੁ
ਅਠੈਕਕਿਰਾਰਕ. ਨਾਨ ਊਨਮੈਯਿਲ ਯਾਰ ਤੇਰਿਯੁਮਾ? ਨਾਨ ਅਸੁਨ੍ਰੁਤਰੁਮ ਪੈਯ ਊਰੁ.
ਊਨਾਲ, ਮਿਕ ਮੁਕਕਿਯਮਾਕ ਈਨਕੁਕੁਮ ਪਯਮ ਊਨੁ. ਓਨਿਯੈਕ ਕਨੁਨੁ ਨਾਨ
ਅਨੁਕਿਰੇਨ. ਈਤੁ ਵਲਿਮੈਯਾਨਤੁ ਈਨਪਤੈ ਨਾਨ ਅਰਿਵੈਨ, ਊਨਾਲ ਈਨਨੁਦੈਯ
ਸੁਯਤੀਲ ਪਲਵੀਨਮਾਨ ਈਤੋ ਓਨ੍ਰੁ ਈਲਾਵਠ੍ਰੈਯੁਮ ਸੋਨ੍ਰੁਤਮਾਕਕਿਕੋਕਾਨ
ਵਿਰੁਮਪੁਕਿਰੁ. ਅਤਨ ਕਾਰਨਮਾਕ ਨਾਨ ਈਨ ਸੁਯਤੀਨ ਪਲ ਪਕੁਤਿਕਨਾਕ
ਊਦੈਨ੍ਰੁਪੋਯ, ਈਨਨੇ ਊਕਾਕਾਕੇ ਪਰਪਿ ਵੈਵਤੀਰੁਕਕਿਰੇਨ. ਨਾਨ
ਪਲਵੀਨਮਾਨਵਰਕਨੇ ਵੈਦੈਯਾਠੁਕਿਰੇਨ, ਪਾਤਿਕਪਪਦਕਕੁਢਿਯਵਰਕਨੇਕ
ਕਨੁਕਾਨਿਕਿਰੇਨ. ਨਾਨ ਮਿਕਵੁਮ ਵਿਰੁਮਪੁਵਤੁ ਅਨਪੈਤਾਨ. ਅਰਨਮਨੈਕ, ਕਾਠੁਕ, ਕੀਰਾਮਕ, ਊਠ੍ਰੁਕਕਰੈਕ ਈਨ੍ਰੁ ਇਨ੍ਰਿਯਾ ਮੁਮੁਵਤੁਮ
ਈਠੁਤੁਸੁਸੋਲਪਪਦ ਓਰੁ ਕਾਵਿਯਤੀਲ ਅਵਰਕ ਈਨਨੇ ਨੁਕਕ ਵੈਵਤਪੋਤੁ,
ਇਨ੍ਰੋਨੈਸਿਯਾ ਠਠ੍ਰੁਮ ਤਾਯਲਾਨ੍ਰੁ ਤੀਵਕਨੁਕੁ ਨਾਨ ਨਾਠੁ ਕਦਤਪਪਦਿਰੁਨ੍ਰੋਨ.
ਮਨਿਤ ਇਯਤੀਨ ਅਸੁਨ੍ਰੁਤੈ ਵੈਰੁ ਯਾਰਾਲ ਵਿਨੈਯਾਦ ਮੁਢਿਯੁਮ? ਨਾਨ
ਵਲਿਮੈਯਾਨ, ਮਿਕਵੁਮ ਤਾਰਾਨਮਾਨ ਈਰਿਯੋਰੁਤਤਨੈ ਵਰਿਤੁਕਕੋਕਾਨੁਦੈਨ.
ਅਪਪਿਸੁ ਸੋਯਤੀਲੁਮ ਨਾਨੈ ਸਿਰਨ੍ਰੁਵਨ ਊਕਿਨੈਨ. ਅਵਨੁਦੈਯ ਅਮੁਕਾਨ
ਮਨੈਵਿਯੈ ਕਦਤੀਸੁ ਸੋਨ੍ਰੁ ਸਿਰੈਵੈਵਤੈਨ. ਈਨ? ਅਵਨ ਈਨਨਿਦਮ ਵਰੁਵਾਨ
ਈਨ੍ਰੁ ਨਮਪਿਕਕੈ ਈਨਕੁਕੁ ਇਰੁਨ੍ਰੁਤੁ. ਊਨਾਲ ਅਵਨ ਮਨਮ ਮਾਰਵਿਲਲੈ. ਅਵਨੁਕੁ
ਅਤਕੈਯ ਸਕੁਤਿ ਇਰੁਨ੍ਰੁਤੁ! ਇਕੈ ਨਾਨ ਵਾਠੁਕਕੈਯਿਨ ਊਠ੍ਰੁਕਕਨੇ
ਸਿਰਠੁਕਕਸੁ, ਸੀਤੈ ਈਨ੍ਰੁ ਪੈਯਰ ਕੋਕਾਨੁਦ ਅਵਨ ਈਨਨੈਤੁ ਤਨ ਵਿਰਲ੍ਰੁਨਿਯਿਲ
ਵੈਵਤੀਰੁਨ੍ਰੁਤਾਨ. ਅਵਨੁਕੁਕੁਮ ਰਾਮਨੁਕੁਕੁਮ ਇਦੈਯੈ ਇਰੁਨ੍ਰੁ ਕਾਠਲਿਨ
ਊਨਨੈਤਤਾਲ ਨਾਨ ਤੋਠੁਕਕਿਕਪਪਦੈਨ.

ਈਲਾਮ ਇਰੁਨ੍ਰੁਤੁਮ ਓਨ੍ਰੁਮੈ ਇਲਲਾਠ ਰਾਵਣਨੈ ਮਨਕੋਕਾਨੁਦ ਓਵਿਯਨ
ਈਨਨੇ ਵਰੈਨ੍ਰੁਤੀਰੁਕਕਿਰਾਨ. ਓਨਿਯਿਲ ਈਨਨੈਸੁ ਸਿਤੀਰਿਤੁ, ਅਤਨ ਇਰੁਨੈਕ
ਕਾਠੁਮ ਓਵਿਯਨ.

—

راون - میں ہر جگہ ہوں، یہ آبی رنگ بمشکل مجھے پکڑتا ہے!
 وہ مجھے دس سروں اور بیس بازوؤں کے ساتھ ناچنے والا شیطان کہتے ہیں۔
 کیا آپ جانتے ہیں کہ میں واقعی کون ہوں؟ میں ڈراؤنا ہوں، لیکن زیادہ اہم بات یہ ہے کہ میں ڈرتا ہوں - روشنی سے۔

میں جانتا ہوں کہ مضبوط کیا ہے، لیکن میرے نفس میں کوئی کمزور چیز ہر چیز پر قبضہ کرنا چاہتی ہے - اس لیے میں اپنے نفس کے بہت سے حصے بن جاتا ہوں اور اپنے آپ کو پتلا پھیلا دیتا ہوں۔

میں کمزوروں کا شکار کرتا ہوں اور کمزوروں پر نظر رکھتا ہوں۔ جو میں سب سے زیادہ چاہتا ہوں وہ ہے محبت۔ جب انہوں نے مجھے پورے ہندوستان میں محلوں، جنگلوں، دیہاتوں، دریا کے کناروں میں بتائی گئی ایک مہاکاوی میں کاسٹ کیا تو مجھے بھی انڈونیشیا اور تھائی لینڈ کے جزیروں میں پھینک دیا گیا۔

انسانی دل کے خوف سے اور کون کھیل سکتا ہے؟
 میں نے سب سے مضبوط اور سب سے زیادہ فیاض دشمن کا مقابلہ کیا۔ اس میں بھی میں بہترین تھا۔ میں نے اس کی خوبصورت بیوی کو چھین لیا اور اس کو قید میں رکھا۔ کیوں؟ امید ہے کہ وہ میرے پاس آئے گی۔ لیکن اس نے نہیں کیا۔

وہ اتنی طاقت تھی! یہاں میں زندگی کی توانائیاں بکھیر رہا ہوں، جب کہ وہ جس کا نام سیتا تھا، نے مجھے اپنی گرفت میں لے رکھا تھا۔

میں اس کے اور رام کے درمیان محبت کی برداشت سے ہار گیا تھا۔
 جس رنگ ساز نے مجھے راون کے بارے میں سوچا جس کے پاس سب کچھ ہے، وہ بھی کچھ نہیں۔ ٹی رنگ ساز نے مجھے روشنی، تاریکی میں دکھایا۔

—

रावणः हुं सर्वत्र छुं. आ पाश्रीमां मेणवेला रंग मने पकडी राभी शकता नथी. लोको मने दस माथांवाणा अने वीस हाथवाणा नायता राक्षस तरीके ओणभे छे. पाश तमने ञभर छे भरेभर हुं कोश छुं ? हुं ढिहामाशो तो छुं ज, पाश अथी वधारे कहुं के हुं तो पोते ज ङीठं छुं - प्रकाशथी. हुं ज्ञाशुं छुं के शुं मजभूत छे, पाश मारी नभणाछ अे छे के मारे भधुं ज ङडपी लेवुं छे, हडपी लेवुं छे. अेने माटे हुं मारी ज्ञातने पातणो करी भधे इेलाछ ज्ञाठं छुं. हुं नभणानो शिकार करुं छुं अने हुमलापात्र पर नजर राभुं छुं. मने सौथी वधारे जरु छे प्रेमनी. लोकोअे मने भारतभरनां महेलो, जंगलो, गामो अने नदीओना किनाराना वार्जनवाणा महाकाव्यमां अेक पात्र तरीके वशी लीधो छे अने छ-डोनेशिया अने थाछले-डमां पाश मने रजु कर्यो छे. मारा सिवाय कोश मानवहृदयमां समायेला भयने जगाडी शकशे? सौथी वधारे भणवान अने उदार-दिल व्यक्तिने में मारो शत्रु भनाव्यो. अेमां पाश हुं सर्वश्रेष्ठ हतो. हुं अेनी सुंदर पत्नीने उपाडी गयो अने अेने भंघनमां राभी. शा माटे? अेवी आशामां के अे मने स्वीकारे, मारा तरङ् आकर्षाय पाश अेवुं कंछ भन्युं नहि. अे केटवी शक्तिशाणी हती! हुं मारी शक्तिओने वेर-विभेर करी नांभुं छुं. ज्यारे अेणो, जेनुं नाम सीता हतुं, मने पोताना पाशमां राभ्यो. सीता अने राम वरयेना अतूट प्रेमे मने हराव्यो.

ജെ ചിത്രകാരൻ മനേ ചിത്രകാരൻ ചെനി മാനുഷതാ ഭക്തി കേ രാവാദാ പാസെ ഹൃദയം ജെ പാദാ ചെ മൃഗലക ഭെ. ചിത്രകാരൻ മനേ അധികാരനാ പ്രകാശമാം രജു കർയ്.

—

രാവണൻ, ഞാൻ എല്ലായിടത്തുമുണ്ട്. ഈ ജലചരായത്തിന് എന്നെ അല്ലമേ അടയാളപ്പെടുത്താൻ ആയുള്ളൂ. അവരെനെ പത്തു തലയും ഇരുപതു കൈകളും കൊണ്ട് നൃത്തം ചെയ്യുന്ന ഒരു രാക്ഷസൻ എന്നാണ് വിളിക്കുന്നത്. യഥാർത്ഥത്തിൽ ഞാൻ ആരാണെന്ന് നിങ്ങൾക്കറിയാമോ? ഞാൻ ഭയാനകമാണ്, പക്ഷെ അതിലുപരിയായി എനിക്ക് പേടിയാണ് - വെളിച്ചത്തെ. എന്താണ് കരുത്തെന്ന് എനിക്കറിയാം, പക്ഷെ എല്ലാം നേടിയെടുക്കാൻ എന്റെ ഉള്ളിലെ ചാപല്യം എന്നെ പ്രേരിപ്പിക്കുന്നു. ഒടുവിൽ ഞാൻ എന്റെ തന്നെ പല ഭാഗങ്ങളെല്ലാവുകയും എല്ലായിടങ്ങളിലേക്കും വ്യാപിക്കുകയും ചെയ്തു. ഞാൻ ദുർബലരെ ഇരയാക്കുകയും സംരക്ഷിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. ഞാൻ ഏറ്റവും അധികം മോഹിക്കുന്നത് സ്നേഹത്തിനു വേണ്ടിയാണു. ഇന്ത്യ ഒട്ടാകെയുള്ള കൊട്ടാരത്തിലും, കാടുകളിലും, ഗ്രാമങ്ങളിലും നദീതീരങ്ങളിലും പറഞ്ഞു നടന്ന ഇതിഹാസത്തിൽ എന്നെ തിരഞ്ഞെടുത്തപ്പോൾ, ഒരേ സമയം ഞാൻ പുറന്തള്ളപ്പെടുക കൂടിയായിരുന്നു. ഇന്തോനേഷ്യയിലും തായ്‌ലാന്റിലുമുള്ള ദീപുകളിലേക്ക്. മനുഷ്യ മനസ്സിനെ ഭയം കൊണ്ട് അമ്മാനമാടിക്കാൻ മറ്റാർക്കാണ് കഴിയുക. ശക്തനും ഉദാത്തനുമായ വ്യക്തിയെ ഞാൻ എന്റെ ശത്രുവാക്കി. അതിലും ഞാൻ കേമനായിരുന്നു. ശത്രുവിന്റെ സുന്ദരിയായ പത്നിയെ ഞാൻ തട്ടിക്കൊണ്ടുപോയി ബന്ദിയാക്കി. എന്തിനായിരുന്നു? അവൾ എന്നിലേക്ക് വരുമെന്ന് ഞാൻ കരുതി. പക്ഷെ അത് സംഭവിച്ചില്ല. അവൾക്ക് കരുത്തുണ്ടായിരുന്നു. ജീവിതത്തിലെ എല്ലാ ഊർജ്ജനങ്ങളെയും ഉപയോഗിച്ച് വിജയിക്കാൻ ശ്രമിക്കുമ്പോൾ അവൾ, സീത നിശ്ചയദാർഢ്യം കൊണ്ടെന്നെ പരാജയപ്പെടുത്തി. അവളും രാമനും തമ്മിലുള്ള പ്രണയത്തിൽ ഞാൻ നിർവീര്യമായി. എന്നെ വരച്ച ചിത്രകാരൻ എന്നെ എല്ലാമുണ്ടായിട്ടും ഒന്നുമില്ലാത്ത രാവണനായി കണ്ടു. ഈ ചിത്രകാരൻ എന്നെ, ഇരുട്ടിലും വെളിച്ചമുണ്ടെന്ന് കാണിച്ചു തന്നു.

6. Textile Horse (T331J)

I was made at the foot of the Himalayas. In Nepal. I was made as a soft toy because so many children know I'm the one friend who accompanies the wood-carriers up the hills for fuel and firewood. Is that what the maker had in mind? Nimble fingers packing my body with scraps of wool to make me stand on different surfaces. As a work animal, I get to see the world at night when most things are asleep. Somewhere in the maker's eye she or he stitched mirrors for my eyes - seeing themselves through me! Maybe I was a toy for children, maybe I was a souvenir in a shop dazzling the customers with my red-green wool pom-poms, with my gleaming mirror blanket. I was bought as a design innovation of style! There's an old folk tale that tells of horses that see through the night and when the world wakes, only the horse can neigh the truth about how the mountains stand tall erupting from the sea to meet the sky. Sometimes I tire of being an exhibit. I know that when I am passed around some people mumble a story of remembrance, and I come to life, my mirror eye winking with a flash they think is a tear of understanding.

—

मुझे हिमालय की तलहटी में बनाया गया था। नेपाल में। मुझे एक नरम खिलौने के रूप में बनाया गया था क्योंकि बहुत से बच्चे जानते हैं कि मैं अकेला दोस्त हूँ जो ईंधन और जलाऊ लकड़ी के लिए पहाड़ियों तक लकड़ी के वाहक के साथ जाता है। क्या निर्माता के मन में यही था? मुझे अलग-अलग सतहों पर खड़ा करने के लिए फुर्तीला उँगलियाँ मेरे शरीर को ऊन के टुकड़ों से बाँधती हैं। एक काम करने वाले जानवर के रूप में, मुझे रात में दुनिया देखने को मिलती है जब ज्यादातर चीजें सो रही होती हैं। निर्माता की आँख में कहीं उसने मेरी आँखों के लिए शीशे सिल दिए - खुद को मेरे माध्यम से देखकर! शायद मैं बच्चों के लिए एक खिलौना था, शायद मैं एक दुकान में एक स्मारिका थी जो मेरे चमकदार दर्पण कंबल के साथ मेरे लाल, हरे, ऊन पों-पों के साथ ग्राहकों को चकाचौंध कर रही थी। मुझे स्टाइल के डिज़ाइन इनोवेशन के रूप में खरीदा गया था! एक पुरानी लोक कथा है जो घोड़ों के बारे में बताती है जो रात में देखते हैं और जब दुनिया जागती है, तो केवल घोड़ा ही इस सच्यार्ड का मुकाबला कर सकता है कि कैसे पहाड़ आसमान से मिलने के लिए समुद्र से उठकर खड़े होते हैं। मैं एक प्रदर्शनी बनकर थक गया हूँ। मुझे पता है कि जब मैं इधर-उधर होता हूँ तो कुछ लोग याद की कहानी बुदबुदाते हैं, और मैं जीवन में आता हूँ, मेरी आईने की आँख एक बिजली की चमक के साथ झपकती है, वे सोचते हैं कि यह समझौता का आंसू है।

ਆਮਿ ਹਿਮਾਲਯੇਰ ਪਾਦਦੇਸ਼ੇ ਤੇਰਿ ਹਯੋਛਿ। ਨੇਪਾਲੇ। ਆਮਿ ਏਕਟਾ ਨਰਮ ਖੇਲਨਾ ਰੂਪੇ ਤੇਰਿ। ਅਨੇਕ ਵਾਚਚਾਰਾ ਜਾਨੇ ਕਿ ਆਮਿ ਓਹੈ ਵਛੁ ਯੇ ਕਾਠ ਵਾਹਕਦੇਰ ਸਙੇ ਪਾਹਾਡੇ ਝਾਲਾਨਿ ਦੁਬਯ ਝਡੋ ਕਰਤੇ ਯਾਹੈ। ਆਮਾਰ ਪ੍ਰਸੁਤਕਾਰਕਦੇਰ ਮਾਥਾਯ ਕਿ ਏਟਾਹੈ ਛਿਲ? ਵਿਭਿਨ ਪ੍ਰਥੇ ਟਾਂਡ ਕਰਾਵਾਰ ਜਨਯ ਆਮਾਕੇ ਦੁਤ ਆਙੁਲ ਦਿਯੇ ਊਲ ਭਰਾ ਹਯ। ਆਮਿ ਵੋਘਾਰ ਪਸੁ, ਏਹੈ ਕਾਰਯੇ ਆਮਿ ਪ੍ਰਥਿਵੀ ਕੇ ਰਾਉਰਿ ਵੇਲਾਯ ਦੇਖਤੇ ਪਾਹੈ ਯਖਨ ਵੇਸ਼ੀ ਭਾਗਰਾ ਘੁਮੋਯ। ਪ੍ਰਸੁਤਕਾਰਕ ਆਮਾਰ ਚੋਖੇਰ ਜਨਯ ਆਯਨਾ ਸੇਲਾਹੈ ਕਰੇਛਿਲ, ਯਾਤੇ ਸੇ ਆਮਾਰ ਚੋਖ ਦਿਯੇ ਨਿਯੇਕੇ ਦੇਖਤੇ ਪਾਰੋ! ਹਯਤੋ ਆਮਿ ਵਾਚਚਾਦੇਰ ਖੇਲਨਾ ਅਥਵਾ ਸੁਭਿਨਿਯਾਰ ਯੇ ਦੋਕਾਨੇ ਫ਼ੇਤਾਦੇਰ ਨਿਯੇਰ ਲਾਲ ਸਵੂਯ ਊਲੇਰ ਪਮਪਮ ਏਵੰ ਚਕਮਕਿ ਆਯਨਾਰ ਕਸ਼ਲ ਦਿਯੇ ਸੁਝ ਕਰੇ। ਆਮਾਕੇ ਡਿਯਾਹੈਨ ਸ਼ੇਲੀਰ ਉਠਾਵਨੇਰ ਜਨਯ ਕੋਨਾ ਹਯੋਛਿਲ। ਏਕਟਾ ਲੋਕਕਥਾਯ, ਘੋਡਾ ਰਾਉਰਿ ਪਾਰ ਦੇਖਤੇ ਪਾਰੋ ਆਰ ਯਖਨ ਝਗਤ ਝਾਗੇ, ਤਖਨ ਸੁਧੁ ਘੋਡਾ ਸਤਯ ਵਲੇ ਕਿ ਪਰਵਤ ਕਿਭਾਵੇ ਸਮੁਦ੍ਰ ਥੇਕੇ ਊਠੇ ਆਕਾਸ਼ੇ ਮਿਲੇ ਯਾਯ। ਆਮਿ ਏਕਟਿ ਪ੍ਰਦਸ਼ਨੀ ਹਯ ਕ੍ਲਾਨੁ। ਆਮਿ ਜਾਨਿ ਯਖਨ ਆਮਾਕੇ ਏਦਿਕ ਓਦਿਕ ਦੇਓਯਾ ਹਯ, ਤਖਨ ਲੋਕੇਰਾ ਆਮਾਰ ਸ੍ਰੁਤਿਰ ਗਲ਼ ਵਿਡਵਿਡ ਕਰੇ, ਆਮਿ ਝਾਗਰਿਤ ਹਯ - ਆਮਾਰ ਆਯਨਾਰ ਚੋਖ ਚਮਕੇ ਪਿਟਿਪਿਟ ਕਰੇ ਆਰ ਮਾਨੁਸ਼ੇਰਾ ਏਟਾਕੇ ਵੋਘਾਰ ਅਸ਼ੁ ਭਾਵੇ।

—

ਮੈਂ ਹਿਮਾਲਿਆ ਦੇ ਪੈਰਾਂ 'ਤੇ ਬੈਠਿਆ ਸੀ। ਨੇਪਾਲ ਵਿੱਚ। ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਨਰਮ ਖਿਡੌਣੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਦੋਸਤ ਹਾਂ ਜੋ ਪਹਾੜੀਆਂ 'ਤੇ ਲੱਕੜ-ਵਾਹਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਂਦਾ ਹਨ। ਕੀ ਨਿਰਮਾਤਾ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਇਹੀ ਸੀ? ਫੁਰਤੀਲੇ ਉਗਲਾਂ ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਉੱਠ ਦੇ ਟੁਕੜਿਆਂ ਨਾਲ ਪੈਕ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਤਹਾਂ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇੱਕ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜਾਨਵਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਮੈਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸੁੱਤੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਨਿਰਮਾਤਾ ਦੀ ਅੱਖ ਵਿੱਚ ਕਿਤੇ ਉਸਨੇ ਜਾਂ ਉਸਨੇ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਲਈ ਸੀਸ਼ੇ ਟੰਗ ਦਿੱਤੇ - ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਦੁਆਰਾ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ! ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਇੱਕ ਖਿਡੌਣਾ ਸੀ, ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇੱਕ ਦੁਕਾਨ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਲਾਲ-ਹਰੇ ਉੱਠ ਦੇ ਡਰੀਏ ਨਾਲ, ਮੇਰੇ ਚਮਕਦੇ ਸੀਸ਼ੇ ਦੇ ਕੰਬਲ ਨਾਲ ਗਾਹਕਾਂ ਨੂੰ ਚਮਕਾਉਣ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਯਾਦਗਾਰ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਨਵੇਂ ਬਨਾਵਟ ਅੰਦਾਜ਼ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਖਰੀਦਿਆ ਗਿਆ ਸੀ! ਇੱਥੇ ਇੱਕ ਪੁਰਾਣੀ ਲੋਕ ਕਥਾ ਹੈ ਜੋ ਘੋੜਿਆਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਜੋ ਰਾਤ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਸੰਸਾਰ ਜਾਗਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਘੋੜਾ ਹੀ ਇਸ ਸੱਚਾਈ ਨੂੰ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਪਹਾੜ ਅਸਮਾਨ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਫਟਦੇ ਹੋਏ ਖੜ੍ਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਵਾਰ ਮੈਂ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਬਣ ਕੇ ਥੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੇਰੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਲੰਘਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕੁਝ ਲੋਕ ਯਾਦਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਬੁਝਬੁਝਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਮੈਂ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਮੇਰੀ ਸੀਸ਼ੇ ਦੀ ਅੱਖ ਇੱਕ ਫਲੈਸ਼ ਨਾਲ ਝਪਕਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਸਮਝ ਦਾ ਹੰਝੂ ਹੈ।

—

ਨਰਾਨੰ ਇਮਯਮਲੇ ਅਭਿਵਾਰਥੰਤੀਲੋ ਊਰੁਵਾਕਕਪਪੱਟੇਨੋਂ. ਕੁਰੀਪੱਪਾਕ ਨੇਪਾਯਾਨ ਡੇਥਥੰਤੀਲੋ. ਗਰੀਪੋਪਾਨੁਰੁਕਕਾਕਵਮੰ ਵੀਰੁਕੁਕਕਾਕਵਮੰ ਮਲੇਯੇਰੁਮੰ ਮਰਮੰ ਕਾਵੀਕਗੀਨੰ ਓਰੇ ਨਰੁਨੰਪਨੰ ਨਰਾਨੰ ਗਨੁਰੁ ਪਲ ਕੁਮੁਰੁਥੇਕਗੁਕੁਕੁਥੰ ਡੇਰੀਯਮੰ. ਇਥਨੰਕਾਰੁਣਮਾਕਵੇ ਨਰਾਨੰ ਓਰੁ ਮੇਨੰਮੇਯਾਨ ਪੋਪਾਮੰਮੇਯਾਕਪ ਪਲੇਕਕਪਪੱਟੇਰੁਕਕੀਰੇਨੰ. ਗਨੰਨੇਨੰ

پடைத்தவரின் எண்ணம் அதுதானா? வெவ்வேறு பரப்புகளில் நிற்க வைக்கவென வேகமான விரல்கள் கம்பளித் துண்டுகளால் என் உடலைப் பொதிகின்றன. வேலை செய்யும் விலங்கு என்ற முறையில், பலரும் தூங்கும் இரவு நேரத்தில் உலகை என்னால் பார்க்க முடிகிறது. என்னைப் படைத்தவர் – அது அவனோ அவளோ – என் கண்களென இரு கண்ணாடித் துண்டுகளை வைத்துத் தைத்தார்கள். என் மூலம் தங்களைப் பார்த்தபடி! ஒருவேளை நான் குழந்தைகளுக்கான விளையாட்டுப் பொம்மையாக இருந்திருக்கலாம்; அல்லது ஒரு கடையில் நினைவுப் பரிசாக எனது சிவப்பு-பச்சை கம்பளி குஞ்சரப் பந்துகள், மின்னும் கண்ணாடிப்போர்வையுடன் வாடிக்கையாளர்களை திகைக்க வைத்திருக்கலாம். மோஸ்தர் வடிவமைப்பில் புதுமையை வெளிக்காட்டியதன் பொருட்டு நான் கொள்வனவு செய்யப்பட்டேன்! இரவு முழுவதும் விழித்திருந்து உலகம் பார்க்கும் குதிரைகளைப் பற்றி ஒரு பழைய நாட்டுப்புறக் கதை உள்ளது. வானத்தை சந்திக்கும் மலைகள் எவ்வாறு கடலில் இருந்து வெடித்து நிமிர்ந்து நிற்கின்றன என்பதைப் பற்றிய உண்மையை உலகம் விழிக்கும் போது குதிரையால் மட்டுமே கனைத்துச் சொல்லமுடியும். சில நேரங்களில் நான் ஒரு கண்காட்சிப் பொருளாக இருப்பதில் சோர்வடைகிறேன். கைமாறுகிற போது, சிலர் தம் ஞாபகங்களை முணுமுணுக்கும் போது நான் உயிர் பெறுகிறேன் என்பதை அறிந்திருக்கிறேன். என் கண்ணாடிக் கண்கள் ஒளிபெற்று மின்னிச் சிமிட்டுவதை அவர்கள் புரிந்துணர்வின் கண்ணீர் என நினைத்துக் கொள்கிறார்கள்.

—

میں ہمالیہ کے دامن میں بنا تھا۔ نیپال میں۔ مجھے ایک نرم کھلونے کے طور پر بنایا گیا تھا کیونکہ بہت سے بچے جانتے ہیں کہ میں ہی وہ دوست ہوں جو ایندھن اور لکڑی کے لیے پہاڑیوں پر لکڑیاں اٹھانے والوں کے ساتھ جاتا ہوں۔

کیا بنانے والے کے ذہن میں یہی تھا؟ مجھے مختلف سطحوں پر کھڑا کرنے کے لیے فریلا انگلیاں میرے جسم کو اون کے ٹکڑوں سے باندھ رہی ہیں۔ کام کرنے والے جانور کے طور پر، میں رات کو اس وقت دنیا دیکھتا ہوں جب زیادہ تر چیزیں سو رہی ہوتی ہیں۔

کہیں بنانے والے کی آنکھ میں اس نے یا اس نے میری آنکھوں کے لیے شیشے سلائے ہیں – خود کو مجھ میں دیکھ رہے ہیں!

شاید میں بچوں کے لیے ایک کھلونا تھا، شاید میں ایک دکان میں ایک یادگار تھا جو اپنے سرخ سبز اون کے پوم پومس، اپنے چمکتے ہوئے ائینے والے کمرے کے ساتھ گاہکوں کو خوش کر رہا تھا۔

میں نے قلم کی اختراع نمونہ بن کر خریدی تھی! ایک پرانی لوک کہانی ہے جو گھوڑوں کے بارے میں بتاتی ہے جو رات بھر دیکھتے ہیں اور جب دنیا جاگتی ہے، تو صرف گھوڑا ہی اس حقیقت کا

ചിലപ്പോൾ ഞാൻ കുട്ടികൾക്കുള്ള ഒരു കളിപ്പാട്ടുമായിരിക്കാം, അല്ലെങ്കിൽ കാഴ്ചക്കാരുടെ മനം മയക്കുന്ന പച്ചയും ചുവപ്പും നിറത്തിലുള്ള കമ്പിളിയിൽ തുന്നിയെടുത്ത ഒരു സ്മാരകചിഹ്നം. ഒരു പുതിയ കലാസൃഷ്ടിയായാണ് എന്നെ സ്വന്തമാക്കപ്പെട്ടത്. രാത്രിയിലെ കാണാകാഴ്ചകൾ കാണുന്ന കുതിരകളെ കുറിച്ചൊരു പുരാണ കഥയുണ്ട്. കുതിരകൾക്ക് മാത്രമേ കടലിൽനിന്നും പുറപ്പെട്ട് ആകാശം മുട്ടുന്ന പർവ്വതങ്ങളെ കുറിച്ചുള്ള സത്യം പറയാൻ കഴിയുകയുള്ളൂ.

ചില സമയങ്ങളിൽ ഒരു കാഴ്ച വസ്തുവാകുന്നത് എന്നെ തളർത്തുന്നു. ചിലരുടെ മുന്നിലൂടെ കടന്ന് പോകുമ്പോൾ അവർ ഓർമ്മകളുടെ കഥകൾ പരസപരം പറയുന്നുണ്ടെന്ന് എനിക്കറിയാം. ഞാനപ്പോൾ ജീവനുള്ളതാവുന്നു. എന്റെ കണ്ണാടി കണ്ണുകളിൽ വെളിച്ചം കൊണ്ടുണ്ടാകുന്ന തിളക്കത്തെ തിരിച്ചറിയലിന്റെ കണ്ണുനീരാണ് അവർ മനസ്സിലാക്കുന്നത്.

7. Elephant (W385I)

Heera - I am the emperor elephant. In the good old days I would bathe in the palace pools, and the mahut made sure I did not roll in the sand after a bath. My trunk was painted - but I would have these magnificent head dresses and back cloths that winked in the sun or glimmered at Night as they were jewels. This must be the smallest representation of my greatness, but as long as those who handle me can think that 'small is big' I've fulfilled a sense of poetic justice.

—

हीरा – मैं बादशाह हाथी हूँ। अच्छे पुराने दिनों में मैं महल के कुंडों में स्नान करता था, और महुत ने सुनिश्चित किया कि मैं स्नान के बाद रेत में लुढ़क न जाऊं। मेरी सूंड को रंगा गया था – लेकिन मेरे पास ये शानदार सिर के कपड़े और पीछे के कपड़े होंगे जो धूप में झिलमिलाते हैं या रात में झिलमिलाते हैं जैसे कि वे गहने थे। यह मेरी महानता का सबसे छोटा प्रतिनिधित्व होना चाहिए, लेकिन जब तक मुझे संभालने वाले यह सोच सकते हैं कि 'छोटा बड़ा है' मैंने काव्य न्याय की भावना को पूरा किया है।

—

हीरा - আমি একটা সম্রাট হাতি। পুরনো কালে আমি মহলের পুলে চান করতাম আর মাহুতজনরা আমাকে বালুতে লুটোপুটি করতে দিত না। আমার শঁড় রং করা হতো - আমার বিশাল মুকুট এবং পিঠের কাপড়, সূর্যের আলোয় চমকাতো এবং রাঙিরে মিটমিট করত, অলংকার এর মতন। এইটা আমার মহানতার একটা ছোট্ট প্রতিনিধিত্ব হওয়া উচিত। কিন্তু যারা আমাকে সামলায় তারা যদি ভাবে কি 'ছোটই বড় হয়' তাহলে আমি কাব্যিক বিচারের অনুভূতি পূরণ করেছি।

—

ਹੀਰਾ - ਮੈਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹਾਥੀ ਹਾਂ। ਚੰਗੇ ਪੁਰਾਣੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਮਹਿਲ ਦੇ ਤਾਲਾਬ ਵਿੱਚ ਨਹਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਮਹੰਤ ਨੇ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸਨਾਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰੇਤ ਵਿੱਚ ਰਿੜ੍ਹ ਨਾ ਮਾਰਾਂ। ਮੇਰੇ ਤਣੇ ਨੂੰ ਰੰਗ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ - ਪਰ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਇਹ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸਿਰ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਅਤੇ ਪਿੱਠ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਹੋਣਗੇ ਜੋ ਸੂਰਜ ਵਿੱਚ ਅੱਖ ਮਾਰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਚਮਕਦੇ ਹਨ ਜਿ ਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਗਹਿਣੇ ਸਨ। ਇਹ ਮੇਰੀ ਮਹਾਨਤਾ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਮੈਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਵਾਲੇ ਇਹ ਸੋਚ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ 'ਛੋਟਾ ਵੱਡਾ ਹੈ' ਮੈਂ ਕਾਵਿਕ ਨਿਆਂ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

—

തിളങ്ങുന്ന രത്നങ്ങൾ പോലുള്ള വസ്ത്രങ്ങളുമുണ്ടായിരുന്നു. എന്റെ വലുപ്പത്തിന്റെ ഒരു ചെറിയ അടയാളമാണിതൊക്കെ. എന്നെ കൈകാര്യം ചെയ്യുന്നവർ 'അല്ലമാണ് വലുപ്പം' എന്ന് എത്രകാലം വിചാരിക്കുന്നുവോ അത്രയും ഞാൻ ഒരു കാവ്യനീതി പൂർത്തീകരിച്ചു എന്ന് തന്നെയാണ് കരുതുന്നത്.

8. Ceramic Bird (P21A)

I am Kabutar: dove, pigeon, philosopher. Kabutar-wallahs managed flocks of us doves. Kabutars knew the secrets of gulleys and palaces - carrying notes between spies, and lovers. Doves are birds of peace. *Padmavat* is an epic story of how wise we birds are as companions, instructing a Princess and Prince, but alas! we do not see the bird-catchers' traps! Astrologers clip our wings to make their living teaching us to predict lives.

I was made with clay, ceramic. Unglazed I was painted in pink and purple stripes and I have very pink feet. Made with a hole on the underside, I could be perched on a wall-hook. You can hold me in your hand. Caution! I cannot fly.

Who made me? The potter and the person who brought me to England I do not know. I have no name. Made in India, a golden olive branch painted around my neck symbolises peace. Western symbols garlanding the East? Whose war, whose Peace? As Kabutar-wallahs vanished from the 1950s I took flight, and landed, as a Collector's clay object. Why?

—

मैं हूँ कबूतर: कबूतर, कबूतर, दार्शनिक। कबुतारी वाल्लाह ने हम कबूतरों के झुंडों को प्रबंधित किया। कबुटार गली और महलों के रहस्यों को जानते थे— जासूसों और प्रेमियों के बीच नोट्स ले जाना। कबूतर शांति के पक्षी हैं। पद्मावती एक महाकाव्य कहानी है कि हम पक्षी राजकुमारी और राजकुमार को निर्देश देने वाले साथी के रूप में कितने बुद्धिमान हैं, लेकिन अफसोस! हम पक्षी पकड़ने वालों के जाल नहीं देखते हैं! ज्योतिषी अपना जीवन जीने के लिए हमारे पंख काटते हैं और हमें जीवन की भविष्यवाणी करना सिखाते हैं।

तथ्य:

मुझे मिट्टी, चीनी मिट्टी से बनाया गया था। बिना चमकता हुआ मुझे गुलाबी और बैंगनी रंग की धारियों में रंगा गया था और मेरे पैर बहुत गुलाबी हैं। नीचे की तरफ एक छेद के साथ बनाया गया, मुझे दीवार-हुक पर रखा जा सकता था। सावधानी! मैं उड़ नहीं सकता। आप मुझे अपने हाथों में पकड़ सकते हैं क्योंकि मेरा आकार २१ x २९.५ सेमी है।

आख्यानः

मुझे किसने बनाया? कुम्हार और वह व्यक्ति जो मुझे इंग्लैंड से लाया, मैं नहीं जानता। मेरा कोई नाम नहीं है। मेड इन इंडिया, एक सुनहरे जैतून की शाखा को चित्रित करना मेरे गले में शांति का प्रतीक है। पश्चिमी प्रतीक पूरब को माला पहनाते हैं? किसका युद्ध, किसका शांति? कबुतारी के रूप में वल्लाह १९५० के दशक से गायब हो गए, जब मैंने उड़ान भरी, और उतरा, एक कलेक्टर की मिट्टी की वस्तु के रूप में। क्यों?

—

आमि कबुतर, एकटा कबुतर, पायरा एवं दार्शनिक। कबुतर ओयलारा आमादेर परिचालना करत। पायरारा गलि एवं महलर गोपनीयता जानतो - तारा गुञ्जचर एवं प्रेमिकदेर मध्ये चिठि आदान प्रदान करत। पायरा शांतिर प्रतीक पाथि। पदमाभाति महाकाबेर आमादेर राजकुमारी एवं राजकुमारेर माबखाने निर्देश निर्वाह करा विज्ञ सङ्गी हिसेबे देखा याय। किन्तु हाय, आमरा पाथि धरार फाँद देखते पारिना। ज्योतिषरा आमादेर डाना केटे फेले आर आमादेर भविष्यवाणी शेखाय।

आमि माटि दिये तैरि। आमि गोलापि ओ बेगुनि पट्टि दिये आँका एवं आमर गोलापि पा आछे। निचे छोट फुटो दिये बानानो, आमाके देओयले टाङ्गानो येते पारे। सावधान! आमि उड़ते पारि ना। तूमि आमाय निजेर हाते धरते पारो केन कि आमि २१ x २५ सेन्टिमिटरेर।

आमाके के बानियेछिल? आमर कुमार एवं ये आमाके इंग्ल्यान्ड थेके एनेछिल, तादेर आमि जानिना। आमि भारत देशे तैरि। आमर गलाय शोनार अलिभेर शाखा बानाले, आमि शांतिर प्रतीक हये जायि। पश्चिमा प्रतीकगुलि पूरे माला परिनेछे? कार युद्ध? कार शांति? १९५० ए यखन कबुतर बालारा अन्तर्धान हल, तखन आमि उड़यन निलाम एवं एकटा संग्राहकेर माटि बसुर मतन अवतरण हलाम। केन?

—

ਮੈਂ ਕਬੂਤਰ ਹਾਂ: ਘੁੱਗੀ, ਕਬੂਤਰ, ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ। ਕਬੂਤਰ ਵਾਲਿਆ ਨੇ ਸਾਡੇ ਕਬੂਤਰਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਦਾ ਪਬੰਧ ਕੀਤਾ। ਕਬੂਤਰ ਗਲੀਆਂ ਅਤੇ ਮਹਿਲਾਂ ਦੇ ਭੇਦ ਜਾਣਦੇਸਨ - ਜਾਸੂਸਾਂ ਅਤੇ ਪੇਮੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਪੱਤਰ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਘੁੱਗੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇ ਪੰਛੀ ਹਨ। ਪਦਮਾਵਤ ਇੱਕ ਮਹਾਂਕਾਵਿ ਕਹਾਣੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੰਛੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਅਤੇ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਨੂੰ ਹਿਦਾਇਤ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸਾਥੀ ਵਾਂਗ ਕਿੰਨੇ ਬੁੱਧੀਮਾਨ ਹਾਂ, ਪਰ ਅਫਸੋਸ! ਅਸੀਂ ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਜਾਲ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦੇ! ਜੋਤਸ਼ੀ ਆਪਣੇ ਜੀਵਣ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਾਡੇ ਖੰਭ ਕੱਟਦੇ ਹਨ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੀ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਕਰਨਾ ਸਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਮੈਨੂੰ ਮਿੱਟੀ, ਵਸਰਾਵਿਕ ਨਾਲ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਘਸਮੈਲੇ ਮੈਨੂੰ ਰੰਗ ਕੀਤਾ ਸੀ ਗੁਲਾਬੀ ਅਤੇ ਜਾਮਨੀ ਧਾਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਤੇ ਮੇਰੇ ਪੈਰ ਬਹੁਤ ਗੁਲਾਬੀ ਹਨ। ਹੇਠਲੇ ਪਾਸੇ ਇੱਕ ਮੇਰੀ ਨਾਲ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ, ਮੈਨੂੰ

ਇੱਕ ਕੰਧ-ਹੁੱਕ 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਫੜ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਸਾਵਧਾਨ! ਮੈਂ ਉੱਡ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

ਮੈਨੂੰ ਕਿਸਨੇ ਬਣਾਇਆ? ਮੈਨੂੰ ਇੰਗਲੈਂਡ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲੇ ਘੁਮਿਆਰ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਬਣੀ, ਮੇਰੀ ਗਰਦਨ ਦੁਆਲੇ ਰੰਗ ਕੀਤਾ ਇੱਕ ਸੁਨਹਿਰੀ ਜੈਤੂਨ ਦੀ ਸ਼ਾਖਾ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਪੱਛਮੀ ਚਿੰਨ੍ਹ ਪੂਰਬ ਨੂੰ ਮਾਲਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ? ਕਿਸ ਦੀ ਜੰਗ, ਕਿਸ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ? ਜਿਵੇਂ ਕਿ ੧੯੫੦ ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਤੋਂ ਕਬੂਤਰ ਵਾਲੇ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਏ ਸਨ, ਮੈਂ ਇੱਕ ਕਲੈਕਟਰ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਵਸਤੂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਡਾਣ ਭਰੀ, ਅਤੇ ਉਤਰਿਆ। ਕਿਉਂ?

—

ਨਾਨ ਕਪੂਤਰ: ਪੁਰਾ, ਤਤ੍ਰੁਵਵਾਤੀ. ਕਪੂਤਰ ਵਾਲਾਕਕਾਂ ਈਙਕਾਂ ਪੁਰਾਕਕੂਟੁਟੁਙਕਙਾ ਨੀਰੁਵਕੀਤੁਤੁ ਵਨੁਤਨਰ. ਓਰੁਰੁਕਙੁਕੁਕੁ ਕਾਤਲਰੁਕਙੁਕੁਕੁ ਈਦੈਯੇ ਕੁਰੀਪੁਕਙਾਪੁ ਪਰੀਮਾਹੁਮੁ ਕਪੂਤਰੁਕਾਂ ਅਰਨੁਮਨੈਕਙੀਨੁ ਰਕਸੀਯਙਕਙਾ ਅਹੀਨੁਤੀਰੁਨੁਤਨਰ. ਪੁਰਾਕਕਾਂ ਅਮੈਤੀਪੁ ਪਰਵੈਕਾਂ. ਈਙਵਰਸੀ ਮਹੁਰੁਮੁ ਈਙਵਰਸੁਕੁਕੁ ਮਤੀਸੋਲੁਲੁਮੁ ਪੁਤੁਤੀਸਾਤੁਰੀਯਮੁਙੁਲੁ ਪਰਵੈਕਙਾਕ ਈਰੁਕੁਕੀਰੋਮੁ ਈਨੁਪਤਰੁਕਾਨ ਕਾਵੀਯਕੁ ਕਠੈਤੁਸੁ ਸਾਨੁਰੁ ਪਤੁਮਾਵਤੁ ਕਾਵੀਯਮੁ. ਔਨਾਲੁ ਈਯੋ! ਪਰਵੈ ਪੀਢੁਪੁਵਰੁਕਙੀਨੁ ਪੋਠੀਕਙਾ ਨਾਮੁ ਕਵਨੀਕੁਕੁਤੁ ਤਵਰੁਕੀਰੋਮੁ! ਔਰੁਦਮੁ ਸੋਲੁਵੋਰੁ ਨਮਤੁ ਸੀਰੁਕੁਕਙਾ ਤੁਨੁਢੁਤੁ, ਵਾਙੁਕੁਕੈਕਯੈ ਕਣੀਤੁਤੁਸੁ ਸੋਲੁਲੁਮੁਪੁਢੁ ਕਹੁਰੁਕੁਕੋਕਾਠੁਕੁਕੀਰਾਰੁਕਾਂ.

ਨਾਨੁ ਵੋਨੁਕਙੀਮਨੁਲੁ ਕੋਕਾਨੁਠੁ ਵਨੈਯਪੁਪੁਢੁਰੁਕੁਕੀਰੋਨੁ. ਮੋਲੁਵਰੁਨੁਮੁ ਪੂਸੀਸੁ ਸੁਦਮੁਤਲੁ, ਨਾਨੁ ਈਙਙੁਸੀਵਪੁ, ਊਤਾ ਨੀਰੁ ਕੋਕਾਠੁਕਙਾਲੁ ਵਰੈਯਪੁਪੁਢੁਰੁਨੁਠੈਨੁ, ਈਨੁਕੁਕੁ ਮੀਕਵੁਮੁ ਈਙਙੁਸੀਵਪੁ ਪਾਤਙਕਾਂ. ਅਢੁਪੁਕੁਤੀਯੀਲੁ ਓਰੁ ਤੁਙਾਯੁਦਨੁ ਸੋਯੁਪੁਪੁਢੁਰੁਪੁਪੁਤਾਲੁ, ਈਨੁਨਾਲੁ ਵਸਤੀਯਾਕ ਓਰੁ ਸੁਵਰੁ-ਕੋਕਾਕੁਕੀ ਮੀਤੁ ਅਮਰੁਨੁਤੁ ਕੋਕਾਙੁਲੁ ਮੁਢੁਯੁਮੁ. ਨੀਙਕਾਂ ਈਨੁਨੈ ਊਙਕਾਂ ਕਰਾਙਕਙੀਲੁ ਈਨੁਤਲਾਮੁ. ਈਸੁਰੀਕੁਕੈ! ਈਨੁਨਾਲੁ ਪਰੁਕੁਕੁ ਮੁਢੁਯਾਤੁ.

ਈਨੁਨੈ ਊਰੁਵਾਕੁਕੀਯ ਕੁਯਵਰੁ ਯਾਰੁ? ਈਨੁਨੈ ਈਙਕੀਲਾਨੁਤੁਕੁਕੁ ਅਯੈਤੁਤੁ ਵਨੁਤਵਰੁ ਯਾਰੁ? ਈਠੈਲੁਲਾਮੁ ਈਨੁਕੁਕੁਤੁ ਠੈਰੀਯਾਤੁ. ਈਨੁਕੁਕੁਪੁ ਪੋਯਰੁਮੁ ਕੀਦੈਯਾਤੁ. ਈਨੁਤੀਯਾਵੀਲੁ ਊਰੁਪੁਤੁਤੀ ਸੋਯੁਪੁਪੁਢੁਰੁਕੁਕੁ ਈਨੁ ਕਮੁਰੁਤੁਤੀਲੁ ਵਰੈਯਪੁਪੁਢੁ ਤਙਕ ਔਲੀਵੁ ਕੀਙਾ ਸਮਾਤਾਨੁਤੁਠੈ ਕੁਰੀਕੁਕੀਰੁਤੁ. ਮੋਰੁਕੁਤੁਤੀਯ ਸੀਨੁਨਙਕਾਂ ਕੀਙੁਕੁਕੀਲੁ ਮਾਲੈਯੀਢੁਪੁਠੁਕੀਨੁਰੁਨੁ? ਯਾਰੁਦੈਯ ਪੋਰੁ, ਯਾਰੁਦੈਯ ਅਮੈਤੀ? 1950 ਕਙੀਲੁ ਈਰੁਨੁਤੁ ਕਪੂਤਰੁ ਵਾਲਾਕਕਾਂ ਕਾਣਾਮਲੁ ਪੋਯੁਵੀਢੁ, ਨਾਨੁ ਕੋਕਾਙੁਵਨੁਵਾਙੀਰੀਨੁ ਕਙੀਮਨੁ ਪੋਠੁਙਾਕ, ਮੁਪਾਣੁਨੁਮਾਕ ਵੀਮਾਨੁਮੁ ਈਠੁਤੁ ਤਰੈਯੀਰੁਙਕੀਙੈਨੁ. ਈਨੁ?

—

تھے۔ میں کبوتر ہوں: کبوتر، کبوتر، فلسفی۔ کبوتر والے ہمارے کبوتروں کے ریوڑ کا انتظام کرتے کبوتر گلیوں اور محلوں کے راز جانتا تھا – جاسوسوں اور محبت کرنے والوں کے درمیان نوٹ لے کر جانا۔

کبوتر امن کے پرندے ہیں۔ پدماوت ایک مہاکاوی کہانی ہے کہ ہم پرندے ایک شہزادی اور شہزادے کو ہدایت دینے والے ساتھی کی طرح کتنے عقلمند ہیں، لیکن افسوس! ہمیں پرندے پکڑنے والوں کے جال نظر نہیں آتے! نجومی اپنی زندگی کو زندگی کی پیشین گوئی کرنا سکھانے کے لیے ہمارے پروں کو تراشتے ہیں۔

مجھے مٹی، سیرامک سے بنایا گیا تھا۔ ”مجھے گلابی اور جامنی رنگ کی دھاریوں میں پینٹ کیا گیا تھا اور میرے پاؤں بہت گلابی ہیں۔ نیچے کی طرف ایک سوراخ کے ساتھ بنایا گیا، میں دیوار کے ہک پر بیٹھا جا سکتا تھا۔ آپ مجھے اپنے ہاتھ میں پکڑ سکتے ہیں۔ احتیاط! میں اڑ نہیں سکتا۔ مجھے کس نے بنایا؟ کمہار اور مجھے انگلستان لانے والے شخص کو میں نہیں جانتا۔ میرا کوئی میں بنی، میری گردن کے گرد پینٹ زیتون کی ایک سنہری شاخ امن کی علامت انڈیا نام نہیں ہے۔ مغربی علامتیں مشرق کو ہار پھنائے؟ کس کی جنگ، کس کی امن؟ پچاسانیس کی دہائی سے کبوتر والے غائب ہوتے ہی میں نے اڑان بھری، اور کلکٹر کی مٹی کی چیز کے طور پر اترا۔ کیوں؟

—

ہُں ہُں کبوتر — کبوتر، کھیل سૂکھ. کبوتر پاٹنارا موٹا سمۇدایوہی ڈے ہرےہ راجتا. کبوترے رستاओ અને गलीकूंथीओने ज्ञातां हतां — प्रेमीओ અને જાસૂસોने એકબીજાના સદેશા પહોંચાડતાં. કબૂતર શાંતિદૂત કહેવાય છે.

પકાવતી એક વીરગાથા છે જેમાં અમે શાણાં પક્ષીઓ રાજકુમારો અને રાજકુમારીઓને સલાહ-સૂચન આપનારા સાથીઓ હતાં. પણ કમનસીબે અમે શિકારીનો ફંદો જોઈ શકતાં નથી. જ્યોતિષીઓ અમારી પાંખો કાપી લે છે અને અમને ભવિષ્યવાણી ભાખવાનું શીખવે છે. એ રીતે એ લોકો પોતાનું ગુજરાન ચલાવે છે.

હકીકતમાં મને માટી અને ચિનાઈ માટીમાંથી બનાવ્યો હતો. ઓપ આપ્યા પહેલાં મને ગુલાબી અને જાંબુડી પટ્ટીઓથી રંગે છે. મારા પગ કુલ ગુલાબી છે. મારી અંદરની બાજુમાં એક કાણું પાડી મને દિવાલના ખીલા પર લટકાવવામાં આવે છે. તમે મને હાથમાં પકડી શકો છો કારણ મારું ૬૬ ૨૧ x ૨૯.૫ સે.મી. છે. પણ યાદ રાખજો, હું ઊડી શકતો નથી.

મને કોણે બનાવ્યો ? એ કુંભારને અને જે મને ઇંગ્લેન્ડથી લાવ્યો એમને હું જાણતો નથી. મારું કોઈ નામ નથી. મને ભારતમાં બનાવવામાં આવ્યો છે. સોનેરી ઓલીવની ડાળી મારી ડોકની આસપાસ ચીતરી છે, જે શાંતિનું પ્રતીક છે. પશ્ચિમના શાંતિ-સંકેતનો પૂર્વના ગળામાં હાર ? કોનું

യുദ്ധം? കിംഗ് ഓർമ്മ? ജയം കൂടുതൽ പാലനാരായണൻ 1950-ന്റെ അടിമടിയെ പലായനം ചെയ്തതിന് ശേഷം മേൽ ഉദ്യോഗസ്ഥൻ അത് ഉദ്യോഗസ്ഥൻ ചെയ്യാൻ ശ്രമിച്ചു. അത് കിംഗ്?

—

ഞാൻ കബൂത്തർ, മാട്രാവ്, തത്വചിന്തകൻ. പ്രാവുവളർത്തുകാർ ഞങ്ങൾ ഒരു പ്രാവീൻ കുട്ടനെ കൈകാര്യം ചെയ്തുപോന്നു. ഇടവഴികളുടെയും, കൊട്ടാരങ്ങളുടെയും രഹസ്യങ്ങൾ പ്രാവുകൾക്ക് അറിയാമായിരുന്നു. ചാരന്മാരുടെയും കമിതാക്കളുടെയും കത്തുകൾക്ക് ഒരുപോലെ ദൂതനായിരുന്നു ഞങ്ങൾ. പ്രാവുകൾ സമാധാനത്തിന്റെ പരവകളായിരുന്നു. ഒരു രാജകുമാരനും രാജകുമാരിയും അറിവ് പകരുന്ന അവരുടെ ഉറ്റ ചങ്ങാതിമാരാണ് പദ്മാവതെന്ന ഇതിഹാസ കഥയിൽ പ്രാവുകൾ. പക്ഷെ, ഞങ്ങൾക്കൊരുക്കിയ കെണികൾ ശ്രദ്ധിക്കാൻ ഞങ്ങൾക്ക് കഴിഞ്ഞില്ല. ഞങ്ങളുടെ ചിറകുകൾ ബന്ധിച്ച് ഭാവി നിർവചിക്കാൻ പഠിപ്പിച്ച് ജ്യോത്സമാർ പണം സമ്പാദിച്ചു.

എന്നെ കളിമണ്ണ് കൊണ്ടാണ് നിർമ്മിച്ചിരിക്കുന്നത്. മിനുസപ്പെടുത്താത്ത എന്റെ ദേഹത്തു ഇളം ചുവപ്പും ധൂമ നിറവുമുള്ള വരകളുണ്ട്. എനിക്ക് ചുവന്ന നിറത്തിലുള്ള പാദങ്ങളുണ്ട്. താഴ്ഭാഗത്തു ഒരു ദ്വാരവുമുള്ള എന്നെ ചുവരിൽ കൊളുത്തി വെക്കാം. എന്നെ കൈകളിൽ ഒതുക്കി വെക്കാം പക്ഷെ, സൂക്ഷിക്കുക! എനിക്ക് പറക്കാൻ സാധ്യമല്ല.

എന്നെ ആരാണ് നിർമ്മിച്ചത്? എന്നെ നിർമ്മിച്ച കുശവനെയും എന്നെ ഇംഗ്ലണ്ടിൽ കൊണ്ട് വന്ന ആളെയും എനിക്കറിയില്ല. എനിക്ക് പേരില്ല. ഇന്ത്യയിൽ നിർമ്മിക്കപ്പെട്ട എന്റെ കഴുത്തിന് ചുറ്റും സ്വർണ്ണ നിറത്തിൽ വരച്ചിരിക്കുന്ന ഒലീവ് ചില്ലുകൾ സമാധാനത്തിന്റെ പ്രതീകമാണ്. കിഴക്കിനെ അലങ്കരിക്കുന്ന പാശ്ചാത്യ ചിഹ്നങ്ങളോ? ആരുടെ യുദ്ധം? ആരുടെ സമാധാനം? പ്രാവുവളർത്തുകാർ 1950-ൽ അപ്രത്യക്ഷമായതോടെ ഞാൻ പറന്നു, പിന്നീട് ഇറങ്ങി, ഒരു ശേഖരണത്തിലെ കളിമൺ വസ്തുവായി? എന്ത് കൊണ്ട്?

9. Printing Block (W596)

I have a handle and that tells you I have many uses. Block-printing on many surfaces with wet paint. Made of wood, my face is chiselled into a map of gardens, flowers, shrubs, lakes, building, roads, alleyways and palaces. I can be dipped in a combination of colours and literally stamped on to cloth. My finest feature is my design, engineered with channels that are carved into me so that paints can flow through. Sometimes I wonder if my maker wanted to create constellations by the fine wedging, and then reverted to cosmic gardens, or just playgrounds for melas. My sheer geometry teaches lessons in mathematics. The poetry of mathematics and counting, to get it exact. Did my Collector see all this in me?

—

मेरे पास एक हैंडल है और यह बताता है कि मेरे कई उपयोग हैं। गीले पेंट से कई सतहों पर प्रिंटिंग को ब्लॉक करें। लकड़ी से बनी मेरी सतह को बगीचों, फूलों, झाड़ियों, झीलों, भवन, सड़कों, गलियों और महलों के नक्शे में तराशा गया है। मुझे रंगों के संयोजन में डुबोया जा सकता है और सचमुच एक कपड़े पर मुहर लगाई जा सकती है। मेरी सबसे बड़ी खासियत वह डिज़ाइन है जो उन चैनलों के साथ इंजीनियर है जो मुझमें उकेरे गए हैं, ताकि पेंट बह सकें। कभी-कभी मुझे आश्चर्य होता है कि क्या मेरा निर्माता ठीक वेडिंग द्वारा तारामंडल बनाना चाहता है, और फिर ब्रह्मांडीय उद्यानों, या मेलों के लिए सिर्फ खेल के मैदानों में वापस जाना चाहता है। थुद्ध ज्यामिति आपको गणित का पाठ पढ़ा सकती है। गणित की शायरी और गिनती सटीक पाने के लिए। क्या मेरे कलेक्टर ने मुझमें यह सब देखा?

আমার একটা হাতল আছে যার অনেক ব্যবহার হয়। ডেজা রং দিয়ে অনেক পৃষ্ঠতলের ওপর আমি ব্লক প্রিন্টিং করি। আমার কাঠের তৈরি পৃষ্ঠতে বাগান, ফুল, ঝোপ, সরোবর, ভবন, রাস্তা, গলি, এবং মহল বানানো আছে। আমাকে অনেক রঙের মিশ্রণে ডুবিয়ে সোজাসুজি কাপড়ে ছাপা লাগানো যেতে পারে। আমার বৈশিষ্ট্য সূক্ষ্ম খুদাই করা ডিজাইন, যার মধ্যে থেকে রং বয়। কখনো আমি ভাবি কি আমার প্রস্তুতকারক আমার মধ্যে নক্ষত্রমন্ডল এর ছবি এঁকেছিল কি? বিশুদ্ধ রেখাগণিত আমাদের গণিত শেখাতে পারে। এটি সঠিকভাবে পেতে, গণিত এবং গণনার কবিতা দরকার। আমার সংগ্রাহক আমার মধ্যে এইসব দেখেছিল কি?

—

ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਇੱਕ ਹੈਂਡਲ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਉਪਯੋਗ ਹਨ। ਗਿੱਲੇ ਰੰਗ ਨਾਲ ਕਈ ਸਤਹਾਂ 'ਤੇ ਬਲਾਕ-ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ। ਲੱਕੜ ਦਾ ਬਣਿਆ, ਮੇਰਾ ਚਿਹਰਾ ਬਗੀਚਿਆਂ, ਫੁੱਲਾਂ, ਝਾੜੀਆਂ, ਸਰੋਵਰ, ਇਮਾਰਤਾਂ, ਸੜਕਾਂ, ਗਲੀਆਂ-ਨਾਲੀਆਂ ਅਤੇ ਮਹਿਲਾਂ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਚਿਸਲਿਆ

میرا سراسر جیومیٹری ریاضی کا سبق پڑھاتی ہے۔ ریاضی اور گنتی کی شاعری، اسے درست حاصل کرنے کے لیے۔ کیا میرے کلکٹر نے مجھ میں یہ سب دیکھا؟

—

મારે એક હાથો છે જે દર્શાવે છે કે મારા ઘણા ઉપયોગો છે. ભીના રંગમાં જાતજાતની સપાટીઓ પર બીબાથી છાપકામ થઈ શકે છે. મારી લાકડાની સપાટી પરનું નકશીકામ બાગબગીચા, ફૂલો, છોડો, તળાવો, મકાનો, રસ્તાઓ, ગલી-ફૂંચીઓ અને મહેલોના નકશામાં નજરે પડે છે. રંગોને ભેગા કરી મને એમાં ડૂબાવવામાં આવે છે અને પછી એને કાપડ પર છાપવામાં આવે છે. મારી ખાસિયત મારી ડીઝાઇન છે જેમાં ખાંચા અને નીકો બનાવ્યાં છે, જેમાંથી રંગ વહી શકે. કેટલીક વાર એમ લાગે છે કે મારા નિર્માતા બારીક કોતરણીવાળા તારા અને નક્ષત્રનાં મંડળો બનાવવા માંગતા હતા અને પછી એને વૈશ્વિક ઉદાનમાં અથવા મેળાઓ અને રમતનાં મેદાનોમાં લઈ જવા માંગતા હતા. મારી શુદ્ધ ભૂમિતિ ગણિતના પાઠ ભણાવી શકે છે — ગણિત અને ગણતરીનું કાવ્ય — ચોકસાઈથી વિચારીએ તો. મારો સંગ્રહ કરનારને આ બધાનો ખ્યાલ હતો? એને મારામાં આ બધું દેખાયું હતું?

—

എന്നാൽ ഒരുപാട് ഉപയോഗങ്ങൾ ഉണ്ടെന്ന് വിളിച്ചു പറയുന്ന ഒരു പിടിയുണ്ടെന്നിട. നന്നെത്ത ചായങ്ങൾ കൊണ്ട് വിവിധ പ്രതലത്തിൽ പല വിധത്തിലുള്ള അച്ചുകൾ ഉണ്ടാക്കാൻ കഴിയും. എന്നെ നിർമ്മിച്ചിരിക്കുന്നത് മരത്തിലാണ്, എന്റെ മുഖത്തിൽ പൂന്തോട്ടങ്ങളും, പൂക്കളും, കുറ്റിച്ചെടികളും, അരുവികളും, കെട്ടിടങ്ങളും, വഴികളും, കൊട്ടാരങ്ങളും ചെത്തി വെച്ചിരിക്കുന്നു. എന്നിലെ കൊത്തുപണികൾ നിറങ്ങളിൽ മുക്കിയെടുത്ത് തൂണികളിലേക്ക് എളുപ്പത്തിൽ അച്ചടിക്കാം. എന്റെ പ്രധാന സവിശേഷത ഈ രൂപകൽപന തന്നെയാണ്, ഒപ്പം ചായങ്ങൾ ഒഴുകാൻ പാകത്തിൽ കൊത്തിമിനുക്കിയ വിടവുകളും. ചിലപ്പോൾ എനിക്ക് തോന്നും എന്നെ നിർമ്മിച്ച കലാകാരന് നക്ഷത്ര സമൂഹങ്ങളെ ഉണ്ടാക്കാനായിരുന്നോ ആഗ്രഹിച്ചിട്ടുണ്ടാകുക? എന്നിട്ട് അതിൽ നിന്ന് പ്രപഞ്ച ഉദ്യാനങ്ങളും? അതോ കേവലം മേളകൾക്കുള്ള മൈതാനമോ? എന്നിലെ ജ്യോതിതി ഗണിതശാസ്ത്ര പാഠങ്ങൾ പഠിപ്പിക്കുന്നു. കണക്കുകളുടെയും, ഗണിത ശാസ്ത്രത്തിന്റെയും ഒരു കവിത തന്നെയെന്ന് പറയാം. എന്നെ ശേഖരിച്ച ആൾ ഇതൊക്കെ എന്നിൽ ശ്രദ്ധിച്ചു കാണുമോ?